ناوەندی توێژینەوەی سبەی

بۆچوونی هاوڵاتیان دەربارەی بێکاری و هۆکارەکانی بێکاری لەهەرێمی کوردستان

sbey Research

دەربارەی سبەی

ناوەندی توێژینەوەی سبەی، ناوەندێکی توێژینەوەی گەشەسەندووی تایبەتە بە سیاسەتسازی بەڵگەمەند، کە ئاسانکاری دەکات بۆ گوتاری گشتی ئاگادار لە ناوخۆی هەرێمی کوردستان. ئەرکی ناوەندی سبەی، پابەندبوونە بە ئەنجامدانی توێژینەوەو شیکاریی کوالیتی بەرز، لەسەر ئەو پرسە سەرەکییانەی ڕووبەڕووی ناوچەکە دەبنەوە، کە بابەتەکانی، دینامیکی پارتە سیاسییەکان، گەشەسەندنی ئابووری، مافی مرۆڤ و ئازادی ڕادەربڕین، توێژینەوە دیمۆگرافی و کۆمەڵایەتییەکان لەخۆدەگرێت.

کارەکانی ناوەندی سبەی بەشێوەیەکی گشتی لەسەر سێ پایەی گرنگ وەستاوە، (توێژینەوە، شیکاری سیاسی، و بەشداریکردنی گشتی) لەوبارەیەوە ناوەندەکە میتۆدۆلۆژیای توێژینەوەی ورد، بەکاردەهێنێت بۆ دۆزینەوەی تێڕوانینەکان. بە ئامانجی ئەوەی بتوانێت سیاسەت و ستراتیژییەکان بەرەو دەستەبەرکردنی داهاتوویەکی خۆشگوزەران و ئاسایشی کۆمەڵایەتی و یەکسانی زیاتر ئاراستە بکات، ئەوەش لە ڕێگەی شیکاریی گشتگیرەوە. هەروەك ناوەندی توێژینەوەی سبەی لە هەوڵی دروستکردن و پێدانی پێشنیاری ئاگادارو وردە بۆ داڕێژەرانی سیاسەت و لایەنە پەیوەندیدارەکان.

پێشەکی

ئەم شیکارییە لەسەر بنەمای ڕاپرسییەکی زانستی ناوەندی توێژینەوەی سبەی، ئامادەکراوە، کە لە ئایاری 2025بە سیستەمی CATIو لە ڕێگەی تەلەفۆن ئەنجامدراوە. لە ڕاپرسییەکەدا نموونەیەکی 1521 کەسی لە سەرتاسەری هەرێمی کوردستان، بەپێی پارێزگا و شارەکان، وەرگیراوە. ئامانجی سەرەکی ئەم شیکارییە تێگەیشتنێکی ورد و قووڵە لە دیاردەی بێکاری لە هەرێمی کوردستان، هۆکارە بنەڕەتییەکان، کاریگەرییە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان و ڕێگاچارەکانی لە ڕوانگەی هاوڵاتیانەوە. ئەم ڕاپۆرتە تەنها خستنەڕووی ئامار و داتاکان نییە، بەڵکو هەوڵدەدات شیکارییەکی قووڵ و ڕەخنەگرانە بۆ تێگەیشتن لە دینامیکییەتی بازاڕی کار، لاوازییە دامەزراوەییەکان و ئەو بەربەستانەی کە، ڕێگرن لە چارەسەرکردنی ئەم دیاردەیە پێشکەش بکات. هەروەك ڕاپۆرتەکە جیاوازییە ناوچەییەکان، ڕەهەندە کۆمەڵایەتییەکان و ئاستەنگە سیاسییەکانی بەردەم چاکسازی دەخاتەڕوو.

داینامیکییەتی بونیادی بازاڕی کار

ڕاپرسییەکە چەندین کێشەی بونیادی گرنگ لە بازاڕی کاری هەرێمی کوردستان دەخاتەڕوو، کە لە ئامارە ساکارەکانی بێکاری زیاترن. چڕبوونەوەی بەرزی دامەزراندن لە کەرتی حکومی (87.72%) لە سەرجەم پارێزگاکان، نیشاندەری بازاڕێکی کاری ناهاوسەنگە، کە پشتبەستنێکی زۆری بە دامەزراندنی گشتی هەیە. ئەم نموونەیە تایبەتمەندی ئابوورییە ڕانتییەکانە (ئابوری بەرخۆر و بەکاربەر)، کە تیایدا دامەزراندنی کەرتی گشتی، وەک شێوازێک لە دابەشکردنی سامان خزمەت دەکات نەک وەک دامەزراندنێکی بەرهەمهێن. لەم دۆخەدا بەردەوامی ئەم مۆدێلە جێگەی پرسیارە، بەتایبەت لەبەر ئاستەنگە داراییەکانی هەرێم و ناسەقامگیری نرخی نەوت.

لاوازی گەشەی کەرتی تایبەت بە ڕوونی لە ڕێژەی کەمی دامەزراندنیدا دەردەکەوێت، بەجۆرێك تەنها (27.13%) لە کۆی سەرجەم پارێزگاکانە. ئەمەش نیشاندەری لاوازی بنەڕەتی لە ئابووریدایەلەوانەش بەربەستە یاساییەکان، سنوورداری دەستڕاگەیشتن بە سەرمایە، نەبوونی ژێرخانی پێویست بۆ پشتگیریکردنی گەشەی کاری تایبەت.

خولیای کاری تایبەت لە داهاتوودا (54.37%)، ئەمە سەرەڕای بەشداری کەمی کەرتی تایبەت، کە ئاماژەی داینامیکییەتێکی "پاڵنەر" دەکات، نەك "ڕاکێشان" - بەو مانایەی خەڵک لەبەر ناچاری بیر لە کاری ئازاد دەکەنەوە نەک لەبەر هەبوونی هەلی کاری باش.

ئامارەکانی بێکاری درێژخایەن دەریدەخەن، (60.40%)ی بۆ ماوەی زیاتر لە دوو ساڵە بێکارن، کە ئەمەش نیشاندەری کێشەیەکی بونیادی و ڕیشەیی بەردەوامە، نەک بێکاری کاتی.

شکستە دامەزراوەییەکان و کێشەکانی حوکمڕانی

ڕاپرسییەکە لاوازی قووڵی دامەزراوەیی لە بەڕێوەبردنی بازاڕی کاری کوردستان دەردەخات. بەکارهێنانی کەمی کەناڵەکانی دامەزراندنی فەرمی (تەنها 5% وەزارەتی کار بەکاردەهێنن)، بەراورد بە پشتبەستنی بەهێز بە پەیوەندی و تۆڕە کەسییەکان (73%)، دەرخەری ناکارامەیی خزمەتگوزاری دامەزراندنی گشتی و تەنانەت گەندەڵی، یان خزمخزمێنە بێت لە پرۆسەی دامەزراندندا. ئەم شکستە دامەزراوەییە زیان بەو کەسانە دەگەیەنێت، کە دەخوازن کارێکیان دەست بکەوێت بەڵام پەیوەندی کۆمەڵایەتی ئەوتۆ و بەهێزیان نییە تا بۆ ئەم مەبەستە بەکاری بهێنن، کە ئەمەش پێناسەی لاوازیی حکومڕانییەکی دروستە.

لەلایەکی ترەوە وا دەردەکەوێت، سیستەمی پەروەردە پەیوەندی بە پێداویستییەکانی بازاڕی کارەوە نەبێت، وەک ئەوەی لە گەشبینی تێکەڵاو سەبارەت بە دەرفەتەکانی دامەزراندن لە بوار و پسپۆڕیدا دەردەکەوێت.

ئەمەش ئاماژەیە بۆ ناتەباییەکی بەرچاو لەنێوان پرۆگرامەکانی خوێندن و داواکارییە ڕاستەقینەکانی بازاڕی کار. هەروەها پشتگیری بەهێز بۆ بەردەوامبوون لە خوێندن (82.79%) بەراورد بە واقیعی بێکاری درێژخایەن لە نێو گەنجانی خوێندەوار، ئاماژە بە کێشەی چۆنایەتی دەکات نەک تەنها کێشەی چەندایەتی لە پەروەردەدا.

جیاوازییە ناوچەییەکان لە گەشبینی و ماوەی بێکاریدا (بەتایبەت گەشبینی کەمتری پارێزگای دهۆک) ئاماژە بە گەشەی دامەزراوەیی ناهاوسەنگ و دابەشکردنی نادادپەروەرانەی سەرچاوەکان لە نێوان پارێزگاکانی هەرێمدا دەکات. ئەمەش بەجۆرێك ڕەنگە دەرەنجامێکی شکستەکانی حوکمڕانی بێت لە دڵنیابوون لە گەشەی ناوچەیی هاوسەنگ.

کاریگەرییە کۆمەڵایەتی- ئابوورییەکان و لاوازییە شاراوەکان

ڕاپرسییەکە ڕەهەندی کۆمەڵایەتی-ئابووری گرنگی بێکاری لە دەرەوەی ئامارە فەرمییەکان دەردەخات. بێکاری شاراوە لەنێو ژنانی ماڵەوە بەڕێژەی (14%)، ئاماژە بە وەلانانی بەرچاوی ژنان لە بازاڕی کار دەکات، کە هەم کێشەی دادپەروەری کۆمەڵایەتی و هەم ناکارامەیی ئابوورییە لە ڕێگەی سەرمایەی مرۆیی بەکارنەهێنراو.

دەرکەوتەی (90-94 ٪) دەربارەی کاریگەری بێکاری لەسەر زیادبوونی کێشە کۆمەڵایەتییەکان؛ نیشاندەری تێگەیشتنی بەرفراوانی کاریگەرییە نەرێنییە کۆمەڵایەتییەکانی بێکارییە. ئەمەش جۆرێك لە بۆچوونی ئەگەریی دروست دەکات، کە تیایدا کێشە کۆمەڵایەتییەکان زیاتر دەرفەتەکانی گەشەی ئابووری لاواز دەکەن.

سەرەڕای بێکارییەکی زۆر، بەڵام ئامادەییەکی سنووردار بۆ گواستنەوە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر لەپێناو کارکردن دەبیرنێت ،

کە (تەنها 33.27%) ئەمەش ئاماژەیە بۆ وابەستەیی کولتووریی بە شوێن، جیاوازی و ناتەواوی لە کرێ لەپێناو هاندانی جووڵەی بازاڕ. ئەم نەجووڵانی دەستی کارە بێکاری بونیادی خراپتر دەکات، ئەویش بەهۆکاری ڕێگرتن لە گونجاندنی کاریگەری کرێکاران لەگەڵ کارە بەردەستەکان.

کەمینەیەکی بەشداربووان بە ڕێژەی (03%) کۆچکردن بۆ گەنجان پێشنیار دەکەن، ئەمەش مەترسی کۆچی ئەقڵەکان نیشان دەدات. هەروەك ئاماژەیە، کە بەشێک لە دانیشتوان متمانەیان بە دەرفەتە ئابوورییە ناوخۆییەکان نەماوە، کە دەکرێت ببێتە هۆی کۆچی ناچاری و ڕاکردنی سەرمایەی مرۆیی، ئەمەش لە کاتێکدایە، کە هەرێمی کوردستان پێویستی بە توانا و بەهرەی جیاواز هەیە بۆ جۆراوجۆرکردنی ئابوورییەکەی.

دژایەتییەکانی سیاسەت و کەلێنەکانی جێبەجێکردن

ڕاپرسییەکە چەندین دژیەکی لە نێوان پەسەندکردنی هاوڵاتیان و ئاراستەکانی سیاسەتی ئێستادا دەردەخات. لە کاتێکدا بەشداربووان بە بەهێزی پشتگیری لە دەستخستنی کاری حکومی دەکەن، کە ئەمە دژی واقیعی دارایی و بەردەوامیی دامەزراندنە لە کەرتی گشتیدا. پێشنیازکردن و پەسەندکردنی (تەکنەلۆژیا، کشتوکاڵ، بازرگانی ئەلیکترۆنی، و گەشتوگوزار) وەک کەرتە سەرەکییەکان بۆ ڕەخساندنی هەلی کار، ئاماژەیە بۆ هۆشیاری و تێگەیشتنی هاوڵاتیان بۆ پێویستی جۆراوجۆرکردنی ئابووری، بەڵام وادەردەکەوێت سیاسەتەکانی ئێستا ناتەواوبن بۆ گەشەپێدانی بەرچاوی ئەم کەرتانە.

پشتگیری لە وەبەرهێنان، چاکسازی پەروەردەیی و گەشەپێدانی کەرتی تایبەت، نیشاندەری هۆشیاری گشتییە بۆ چاکسازییە بونیادییە پێویستەکان، بەڵام بەردەوامی بێکاری ئاماژەی شکستی بەرچاوی جێبەجێکردن دەکات لەم بوارانەدا. هەروەك دەشێت ئەم کەلێنی جێبەجێکردنە ڕەنگدانەوەی سنووردارییی توانای دامەزراوەیی، بەربەستە ئابووری و سیاسییەکان، یان شکستەکانی هەماهەنگی لە نێوان دەزگاکانی حکومەتدا بێت.

جیاوازییە ناوچەییەکان و نایەکسانییە جوگرافییەکان

ڕاپرسییەکە جیاوازییە ناوچەییە گرنگەکان دەردەخات، کە پێویستیان بە نزیکبوونەوەی سیاسەتی کارکردنی جیاواز هەیە. بۆ نموونە پارێزگای دهۆک بەراورد بە پارێزگاکانی تر، گەشبینی کەمتر سەبارەت بە دەرفەتەکانی دامەزراندن و نموونەی جیاواز لە ماوەی بێکاری، نیشان دەدات. ئەمەش ئاماژەیە بۆ هەبوونی ئاماژەی ئاستەنگی ئابووری ناوچەیی، کە ڕەنگە پێویستی بە دەستێوەردانی ئامانجدار هەبێت.

هەڵەبجە، وەک نوێترین پارێزگا، هەندێک نموونەی جیاواز نیشان دەدات؛ لەوانە دامەزراندنی کەرتی تایبەتی زیاتر (3.27%) لە پارێزگاکانی تر. ئەمەش دەکرێت ڕەنگدانەوەی دینامیکییەتی ئابووری ئەرێنی بێت، یاخود تەنها ئامادەبوونێکی کەمتری حکومەت بێت لەم یەکە کارگێڕییە نوێیەدا.

هەروەك جیاوازییە ناوچەییەکان لە ئامادەیی بۆ بەشداریکردن لە ڕاهێنانی پیشەیی و متمانە بە داهاتووی کار، ئاماژەیەکی ڕوونە بۆ چاوەڕوانی جیاوازی بازاڕی کار لە سەرانسەری پارێزگاکان، کە پێویست بە نزیکبوونەوەی سیاسەتی ناوچەیی ئاگادارە لە جیاتی چارەسەری یەک-قەبارە-بۆ-هەموو.

ڕوانگەی گەنجان و ئاستەنگی نەوەکان

خواستی بەردەوامبوون لە خوێندن بەڕێژەی (82.79٪) سەرەڕای نادڵنیایی لە دامەزراندن، سەرە داوی پەیوەندییەکی ئاڵۆز لەنێوان خوێندن و چاوەڕوانییەکانی دامەزراندن دەردەخات. ئەمەش ئاماژەیەکی گریمانەییە، کە خوێندن وەک شتێکی بە نرخ و جێگرەوە لە دەرەوەی دەرفەتەکانی دامەزراندنی ڕاستەوخۆ ببینن، لە دۆخێکدا هیچ بژاردەیەکی شیاوی جێگرەوەیان نەبێت.
دابەشبوونی تەمەنی بەشداربووان (بە ڕێژەی 64٪ لە نێوان 25-44 ساڵ) نیشانی دەدات، زۆرینەی بەشداربووانی ڕاپرسییەکە ئەو کەسانەن، کە لە لوتکەی توانا و هێزی کاردان، تووانای بەجێهێنانی ئەرك و هەڵگرتنی بەرپرسیارتییان هەیە. هەر لەم بارەیەوە گەر سەرنج بدەین ڕێژەی بەرزی بەشداربووان (82.1%) خێزاندارن، ئەمەش ئاماژەیەکی ڕوونە، کە بێکاری تەنها کاریگەری لەسەر تاکەکان نییە، بەڵکو کاریگەرییە کۆمەڵایەتی و ئابورییەکانی لەسەر خێزانەکان زیاترە.

لە لایەکی ترەوە 10٪ی بەشداربووان لە گروپی تەمەنی 18-24 ساڵین، کە هەندێک تێگەیشتنی جیاواز لە ڕوانگەی گەنجانەوە دەخاتەڕوو، هەرچەندە گەر ڕاپرسییەکە تایبەت بە گەنجان بووایە، ڕەنگە ڕەهەندی زیاتری لە ئاستەنگی بەدەستهێنانی هەلی کار و گرفتەکانی بێکاری بەرچاو بخستایە.

ڕەهەندەکانی ڕەگەز و بەشداری ئابووری ژنان

ناهاوسەنگی ڕەگەزیی لە ڕاپرسییەکەدا (74٪ بەشداربووی پیاو) بەشێوەیەکی گشتی ئاماژەیە بۆ تێگەیشتنی ڕەگەزی نێر لەسەر دیاردەی بێکاری و دەرفەتەکانی بەدەستهێنانی کار. هەروەك 14٪ی بەشداربووان کە وەک "ژنی ماڵەوە" پۆلێن کراون، نیشاندەری ناچالاکیی ئابووری بەرچاوی ژنانە، کە ڕەنگە بەشێوەیەك لە شێوەکان، هەم نۆرمی کولتووری و هەم بەربەستی بونیادی بۆ دامەزراندنی ژنان نیشان بدات.

بۆ بەرچاوڕوونی زیاتر؛ نەبوونی داتای دابەشکراوی هاوسەنگ بەپێی ڕەگەز بۆ زۆرینەی پرسیارەکان، شیکاریی قووڵتری ئاستەنگەکانی بێکاری تایبەت بە ڕەگەزێکی دیاریکراو سنووردار دەکات. بەڵام، نموونە گشتییەکان ئاماژەیەکی ڕوونن، کە ژنان ڕووبەڕووی بەربەستی زیاتر دەبنەوە بۆ بەشداری ئابووری لە دەرەوەی ئەوانەی پیاوان ئەزموونیان دەکەن، کە هەم کێشەی دادپەروەری کۆمەڵایەتی و هەم ناکارامەیی ئابوورییە.

دەرەنجام: سروشتی سیستەمی ئاستەنگی بێکاری

دەرکەوتەکانی نێو ڕاپرسییەکە، بێکاری لە هەرێمی کوردستان وەک ئاستەنگێکی سیستەمیی سیستەمیی دەردەخات، کە پێویستی بە چاکسازی گشتگیرە لەبری گۆڕانکاری بچووک. سروشتی زاڵبوونی کەرتی گشتی، لاوازی کەرتی تایبەت، ناهاوتایی پەروەردەیی، شکستی دامەزراوەیی، و چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکان ئاستەنگێکی ئاڵۆز دروست دەکەن، کە پاڵپشتی و بەرگری لە چارەسەری سادە دەکات.

داتاکان پێشنیاری "هاوسەنگی بێکاری" گریمانەیی دەکەن، کە تیایدا فاکتەری جۆراوجۆری وەك (لاوازی دامەزراوەیی، نەگونجاوی کارامەیی، نەجووڵانی کار، پەسەندکردنی خاوەنکار، و چاوەڕوانی کۆمەڵایەتی) یەکتر بەهێز دەکەن بۆ پاراستن و بەردەوامی دۆخی بێکاری، سەرەڕای هەوڵی تاکەکەسی بۆ دەستخستنی کار.

شکاندنی ئەم هاوسەنگییە لە چەندین بواردا، پێویستی بە دەستێوەردانی هەماهەنگکراو هەیە زیاتر لە گۆڕانکاری سیاسەتێکی دابڕاو.

هۆشیاری هاوڵاتیان دەربارەی بێکاری و پشتگیری لە چاکسازی ڕیشەیی، ئاماژەی پشتگیری گشتییە بۆ گۆڕانکاری سیاسەتی بوێرانە ئەگەر بە دروستی جێبەجێ بکرێت. بەڵام، کەلێن لە نێوان ئەم ناسین و هۆشیارییە و دەرەنجامەکانی لە ئێستادا، ئاماژەیە بۆ بەربەستی ئابووری سیاسی بەرچاو ،کە دەبێت چارەسەر بکرێن بۆ چاکسازی ڕیشەیی و کاریگەر.

پێشنیازەکانی سیاسەت

بەپێی شیکاری قووڵی ڕاپرسییەکە، چەند پێشنیازێکی سیاسەت بۆ چارەسەرکردنی کێشەی بێکاری لە هەرێمی کوردستان دەخەینەڕوو:

❖ **چاکسازی ڕیشەیی لە بازاڕی کاردا**

- پێویستە ستراتیژییەکی نیشتمانی دابنرێت بۆ گواستنەوەیەکی لەسەرخۆ، بەڵام بەردەوام لە پشتبەستن بە دامەزراندنی کەرتی گشتی بەرەو ئابوورییەکی فرەلایەن.
- پێویستە چاکسازی یاسایی و ڕێکخراو بۆ کەمکردنەوەی بەربەستەکانی بەردەم گەشەی کەرتی تایبەت ئەنجام بدرێت، بەتایبەت بۆ کۆمپانیا بچووک و مامناوەندەکان.
- جۆرێك لە نادڵنیایی بەرامبەر بە ئایندەی کارکردن لە کەرتی تایبەت هەیە، بەتایبەت خانەنشینبوون و نەبوونی بیمە، هەربۆیە گرنگە سیستەمێکی دادپەروەرانەی دڵنیایی دابنرێت بۆ هاندانی زیاتری کارخوازانی کەرتی تایبەت.
- پێویستە سیستەمی نوێی هاندان بۆ کەرتی تایبەت دابنرێت لەپێناو دامەزراندنی کارخوازانی نوێ و ئەوانەی ماوەیەکی درێژە بێکارن.

❖ بەهێزکردنی دامەزراوەی بازاڕی کار

- پێویستە وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی بە شێوەیەکی بنەڕەتی نوێ بکرێتەوە بۆ پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری دامەزراندنی کاریگەر و شەفاف.
- پێویستە پلاتفۆرمێکی دیجیتاڵی یەکگرتوو بۆ هەلی کار دروست بکرێت، کە ئامانج لێی پێکەوەبەستنەوەی کارخوازان و خاوەنکاران بێت بە شێوەیەکی کاریگەر.
- پێویستە سیستەمی داتا و زانیاری بازاڕی کار دروست بکرێت بۆ بەدواداچوونی داواکاری و خستنەڕووی کارامەیی و ئاراستەکردنی سیاسەتی پەروەردە و ڕاهێنان.

❖ هاوتاکردنی پەروەردە و ڕاهێنان لەگەڵ پێداویستییەکانی بازاڕی کار

- پێویستە پرۆگرامەکانی خوێندنی زانکۆ و پەیمانگاکان بە هاوبەشی لەگەڵ کەرتی تایبەت پێداچوونەوەیان بۆ بکرێت لەپێناو دڵنیابوون لە گونجانیان لەگەڵ پێداویستییەکانی بازاڕی کار.
- پێویستە سیستەمی ڕاهێنانی پیشەیی بەهێز بکرێت و پێگەی کۆمەڵایەتی کاری پیشەیی بەشێوەیەکی کاریگەر بەرز بکرێتەوە.
- پێویستە پرۆگرامی ڕاهێنانی کارامەیی نەرم (پەیوەندیکردن، کارکردنی گروپ، و چارەسەرکردنی کێشە) بۆ کارخوازان دابین بکرێت.

❖ پشتگیریکردنی کارخوازی خاوەن پرۆژە و خۆبژێوی

- زۆر گرنگ و پێویستە سندوقێکی تایبەت بۆ پشتگیریکردنی پرۆژەی بچووک و مامناوەند دروست بکرێت بە لەبەرچاوگرتنی کەرتە ستراتیژییەکان.
- پێویستە ناوەندێکی ڕاوێژکاری بۆ پاڵپشتیکردنی کارساز و پرۆژەی بچوك و مامناوەند لە هەموو پارێزگاکان دروست بکرێت.
- پێویستە چوارچێوەی یاسایی بۆ ئاسانکردنی دەستپێکردنی کار و کەمکردنەوەی ڕێکارە بیرۆکراتییەکان چاک بکرێت.

❖ پشتگیریکردنی کارخوازی خاوەن پرۆژە و خۆبژێوی

- زۆر گرنگ و پێویستە سندوقێکی تایبەت بۆ پشتگیریکردنی پرۆژەی بچووک و مامناوەند دروست بکرێت بە لەبەرچاوگرتنی کەرتە ستراتیژییەکان.
- پێویستە ناوەندێکی ڕاوێژکاری بۆ پاڵپشتیکردنی کارساز و پرۆژەی بچوك و مامناوەند لە هەموو پارێزگاکان دروست بکرێت.
- پێویستە چوارچێوەی یاسایی بۆ ئاسانکردنی دەستپێکردنی کار و کەمکردنەوەی ڕێکارە بیرۆکراتییەکان چاک بکرێت.

❖ چارەسەرکردنی جیاوازییە ناوچەییەکان

- هەبوونی پلانی ستراتیژی گەشەپێدانی ئابووری ناوچەیی تایبەت بە پارێزگاکان بە لەبەرچاوگرتنی تایبەتمەندی و پێداویستی هەر پارێزگایەک؛ پێویستییەکی هەنوکەییە.
- دابەشکردنی وەبەرهێنانی گشتی بۆ ژێرخانی ئابوری بە شێوەیەکی دادپەروەرانە لە نێوان پارێزگاکاندا.
- پێویستە هاندانی تایبەت بۆ وەبەرهێنان لە ناوچە کەمتر گەشەسەندووەکان، گرنگی زیاتری پێ بدرێت و دابین بکرێت.

❖ بەهێزکردنی بەشداری ئابووری ژنان

- پەرەپێدانی سیاسەتی دۆستی خێزان لە شوێنی کار، وەک کاتی کاری نەرم و خزمەتگوزاری چاودێری منداڵ.
- دابینکردنی بەرنامەی تایبەت بە هاندانی دامەزراندنی کار و پرۆژەی تایبەت بە خودی ژنان.
- پەیڕەوکردنی سیستەمی کۆتا بۆ دامەزراندنی ژنان لە کەرتی گشتی و کۆمپانیا گەورەکان.

❖ چارەسەرکردنی بێکاری درێژخایەن

- خستنەگەڕی بەرنامەی تایبەت بۆ ئەوانەی ماوەیەکی درێژە بێکارن، وەکو ڕاهێنانی بەردەوام و هاندانی دامەزراندن.
- پێویستە سیستەمی هاندان و پاڵپشتی داهات بۆ ئەوانەی ماوەیەکی درێژە بێکارن دابین بکرێت، ئەوەش بەمەرجی بەشداریکردن لە پرۆگرامەکانی ڕاهێنان و گەڕانی چالاك بەدوای کاردا.
- پێویستە پرۆگرامی کاری گشتی بەشێوەیەکی کاتیی بۆ ئەوانەی ماوەیەکی درێژە بێکارن دابین بکرێت لەپێناو پاراستنی کارامەییەکانیان و بەدەستهێنانی ئەزموونی کار.

ماوەی چەندە بێکاریت

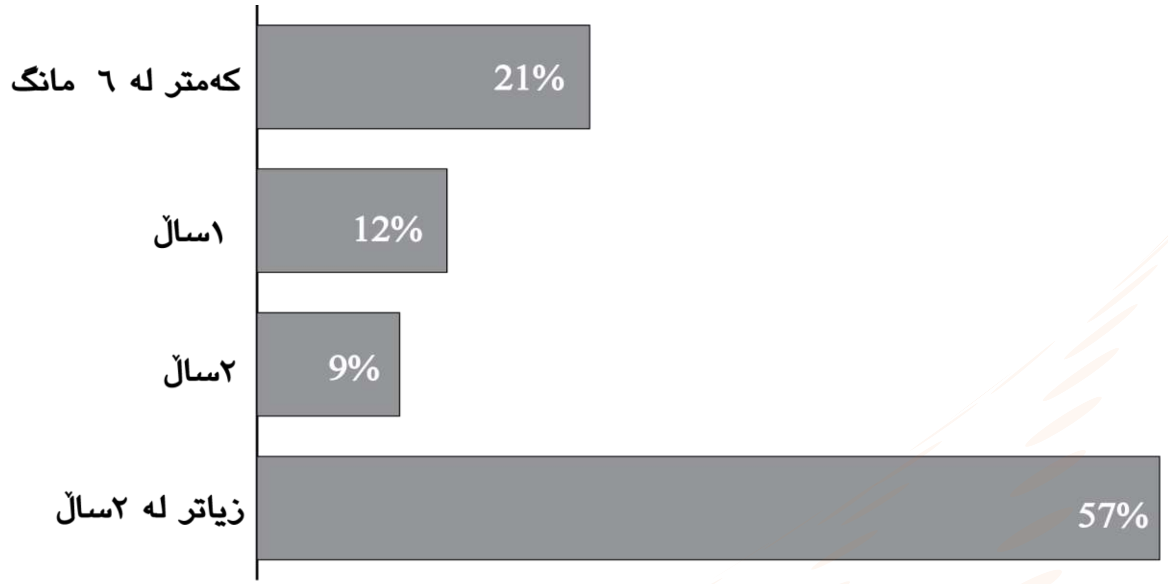

❖ پشتگیریکردنی گەنجان بۆ چوونە ناو بازاڕی کار

- بەهێزکردنی سیستەمی ڕاهێنانی کارکردن (apprenticeship) بە هاوبەشی لەگەڵ کەرتی تایبەت.
- ئامادەکردن و دابینکردنی پرۆگرامی ڕاهێنانی کار بۆ دەرچووانی نوێی زانکۆ.
- دروستکردنی ناوەندی ڕێنمایی پیشەیی و ڕاوێژکاری لە زانکۆ و پەیمانگاکان.

بە کورتی، چارەسەرکردنی کێشەی بێکاری لە هەرێمی کوردستان پێویستی بە نزیکبوونەوەیەکی گشتگیر و فرەلایەن هەیە، کە هەم کێشە بونیادییەکان و هەم پێداویستییە کورتخایەنەکان لە ڕیشەوە چارەسەر بکات. سەرکەوتن لەم هەوڵەدا پەیوەستە بە هاوکاری و کاری هاوبەشی نێوان حکومەت، کەرتی تایبەت، دامەزراوەکانی پەروەردە، و کۆمەڵگای مەدەنی. هەروەها پێویستی بە ویستی سیاسی بەهێز هەیە بۆ جێبەجێکردنی چاکسازییە پێویستەکان.

گرافەکان

ڕەگەز

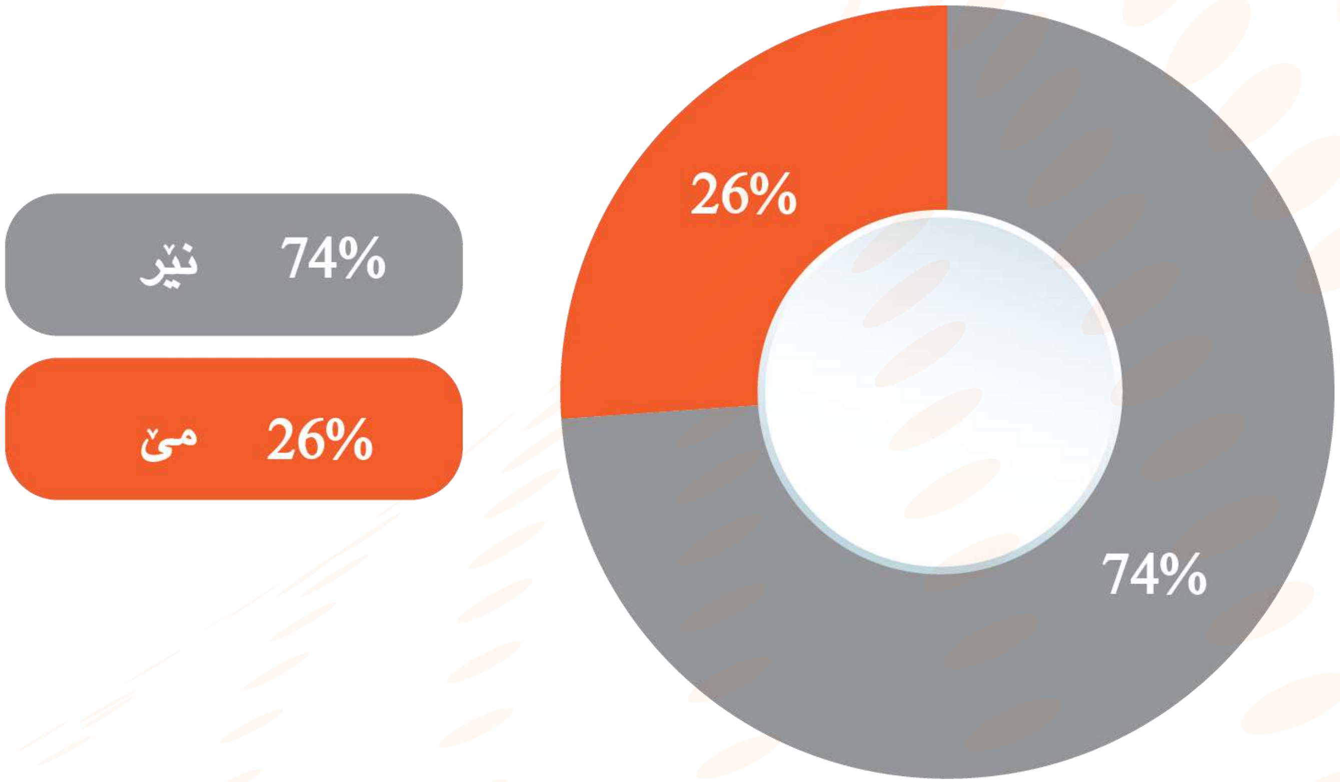

شوێنی نیستەجێ بوونت بەپێی پارێزگا

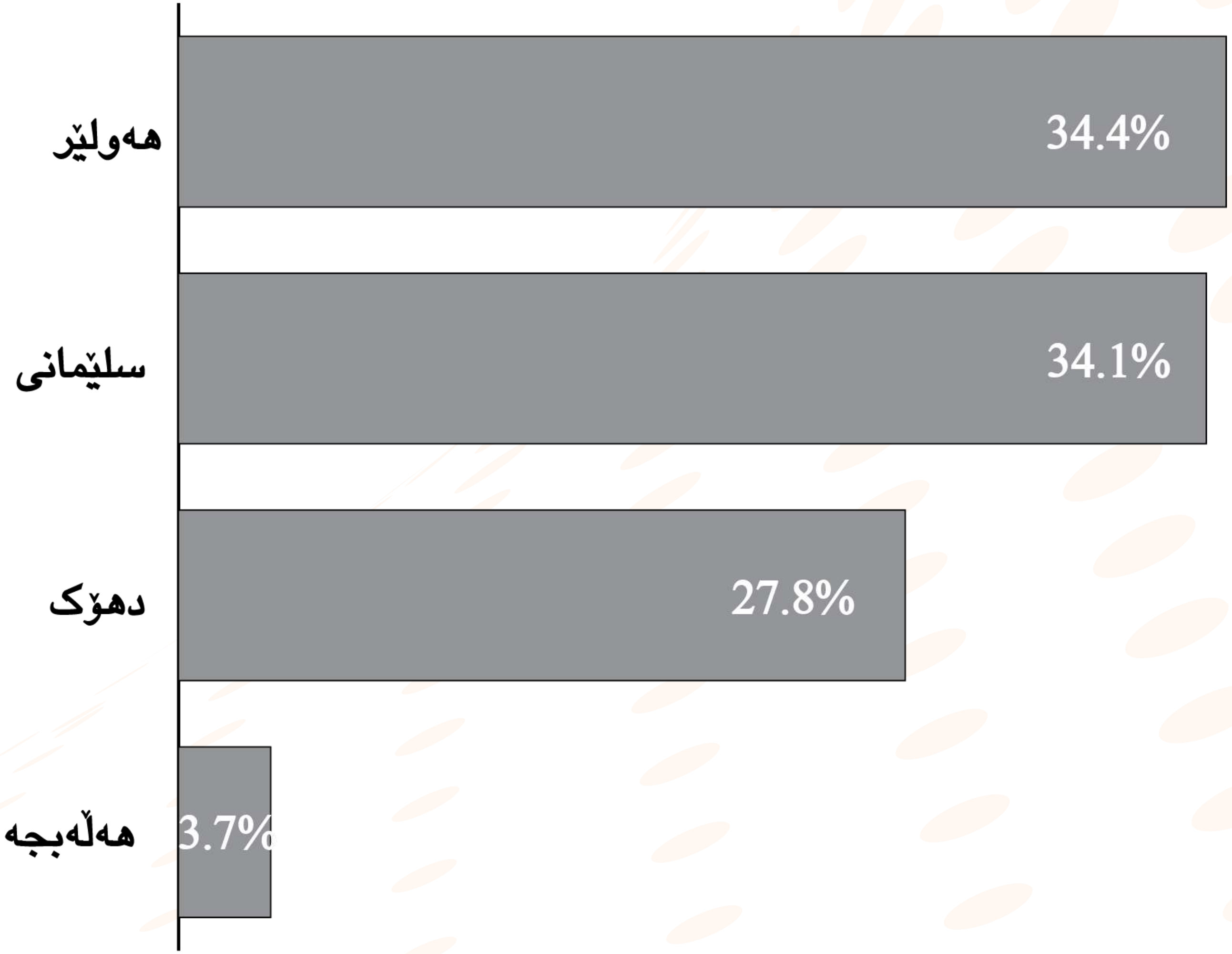

تەمەنت چەندە؟

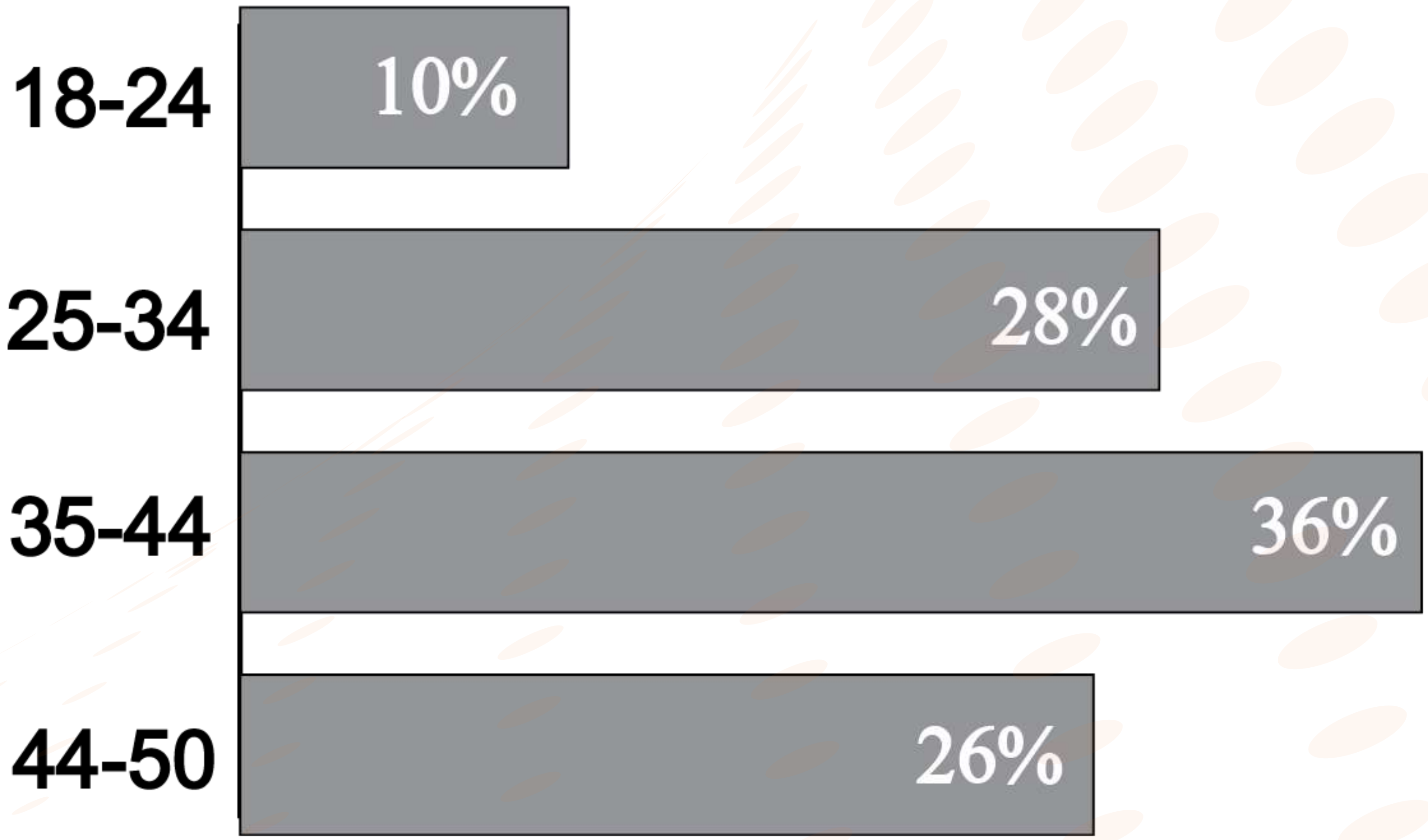

باری خێزان

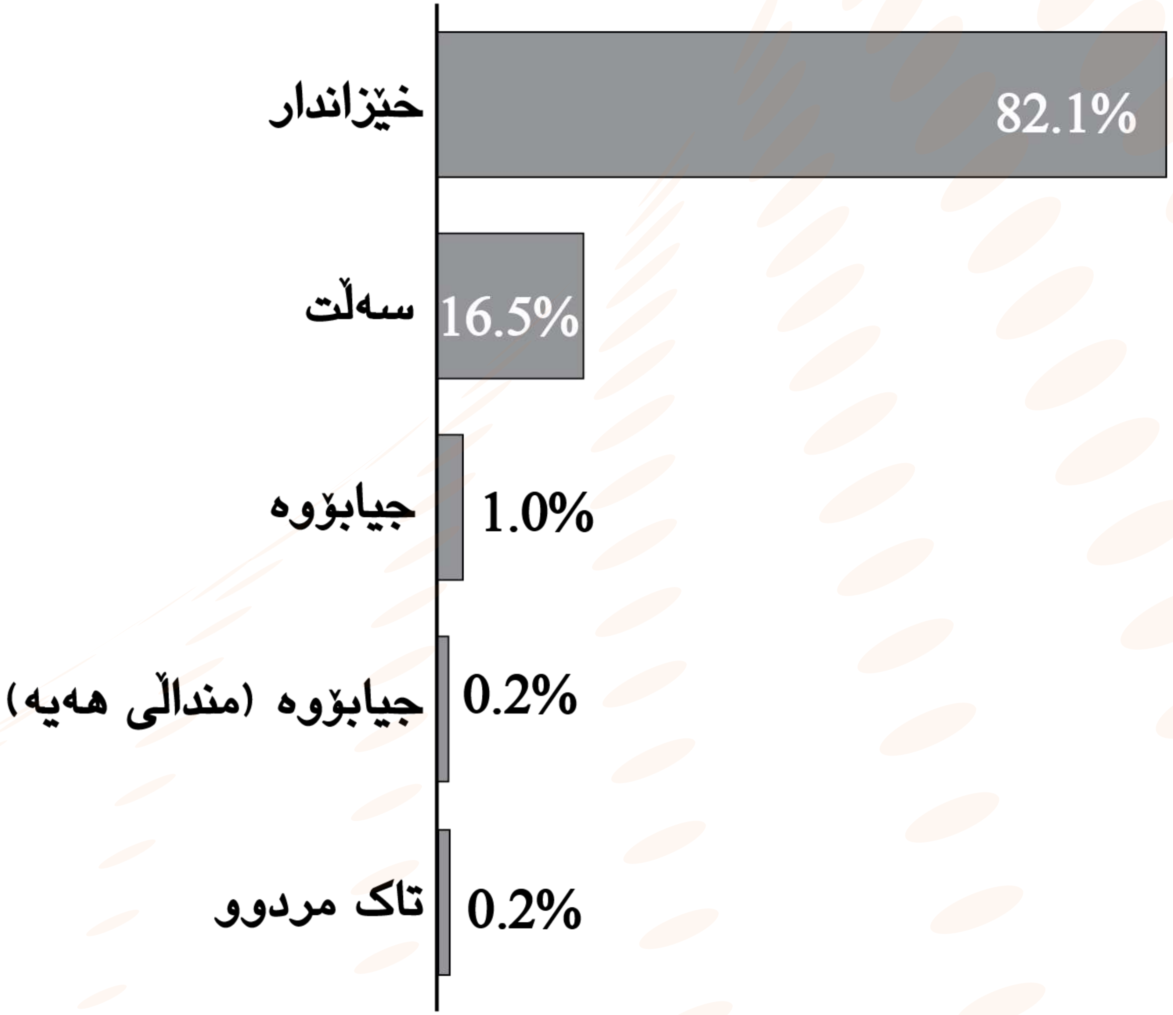

خێزاندار
82.1%
سەڵت
16.5%
جیابۆوە
1.0%
جیابۆوە (منداڵی هەیە)
0.2%
تاک مردوو
0.2%

دۆخی کارکردنت

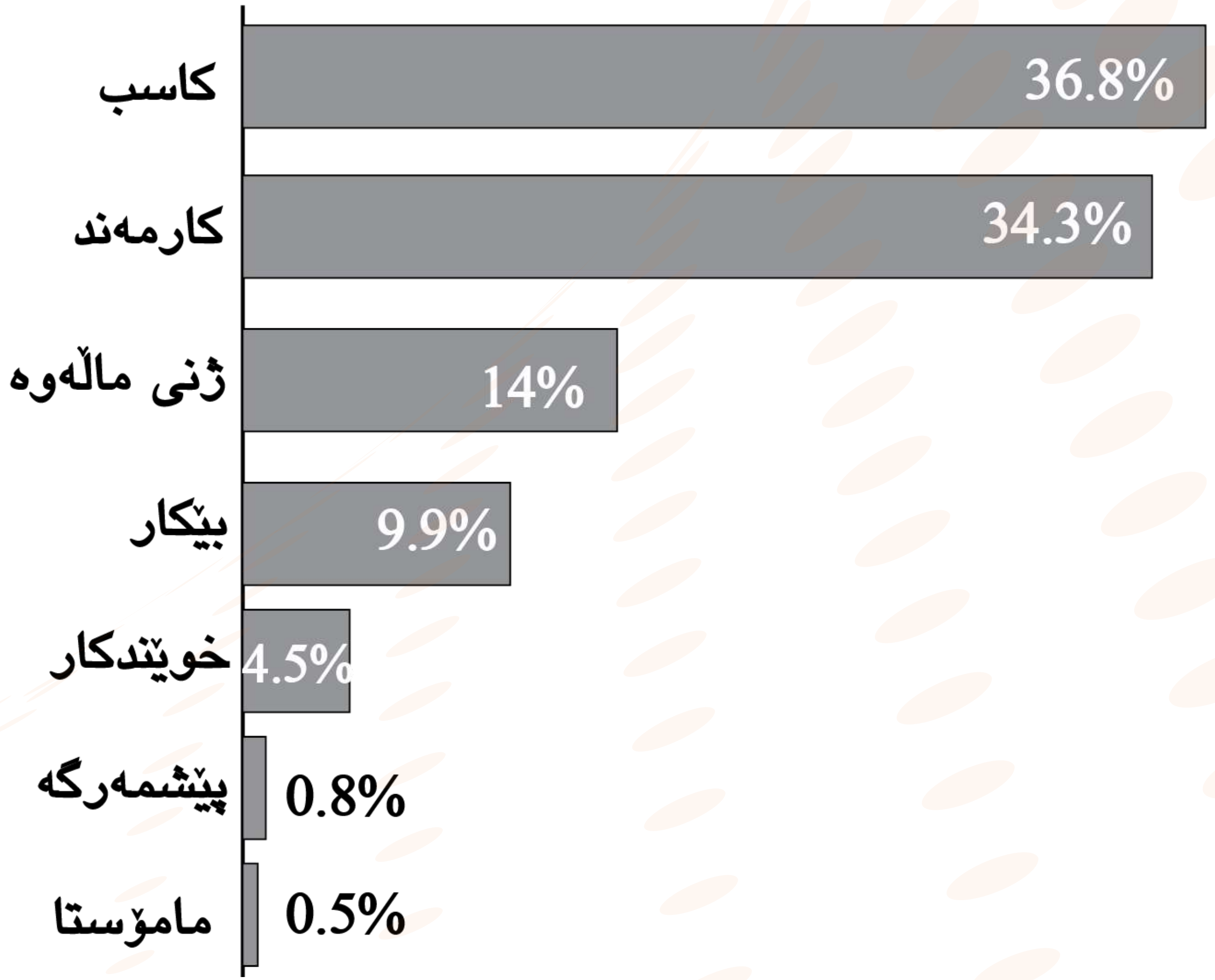

لە چ ڕێگەیەکەوە بەدوای کاردا ئەگەڕێیت

73% گروپی هاوڕێ

22% تۆڕی کۆمەڵایەتی وپلات فۆڕمی پەیوەندی

5% وەزارەتی کار

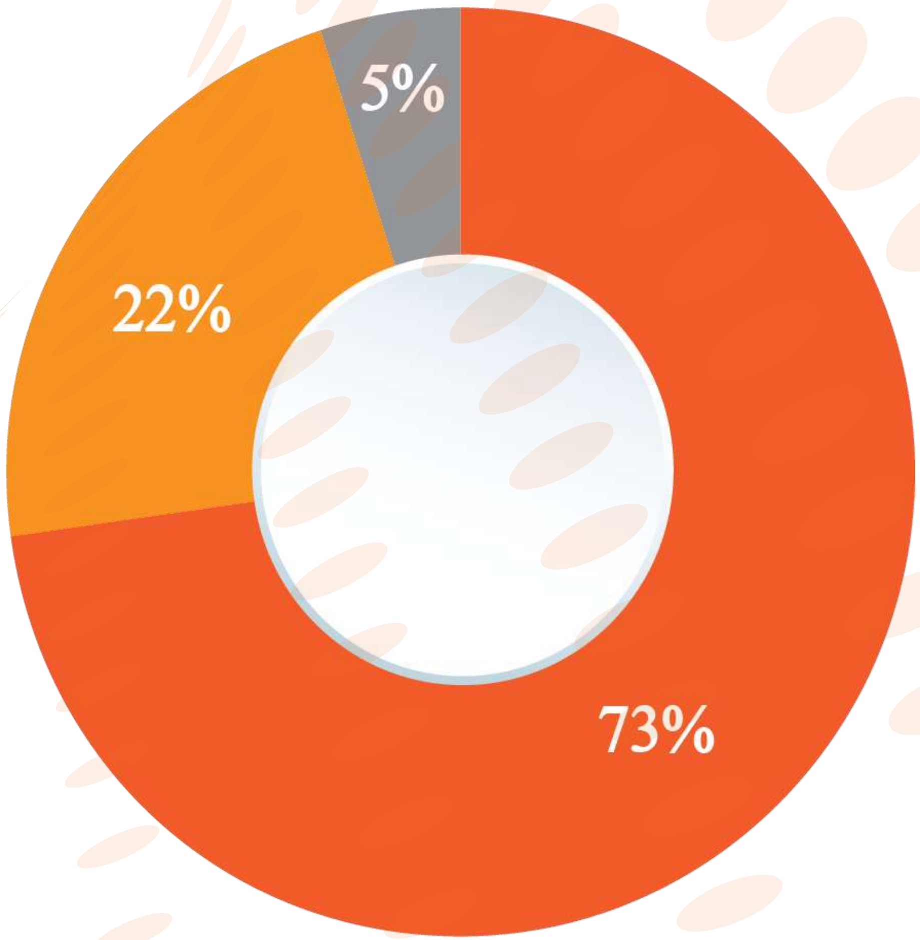

بەلە بەرچاوگرتنی بارودۆخی سیاسی و ئابووری هەرێم پێشنیاری کام لەمانە بۆگەنجەکان ئەکەیت

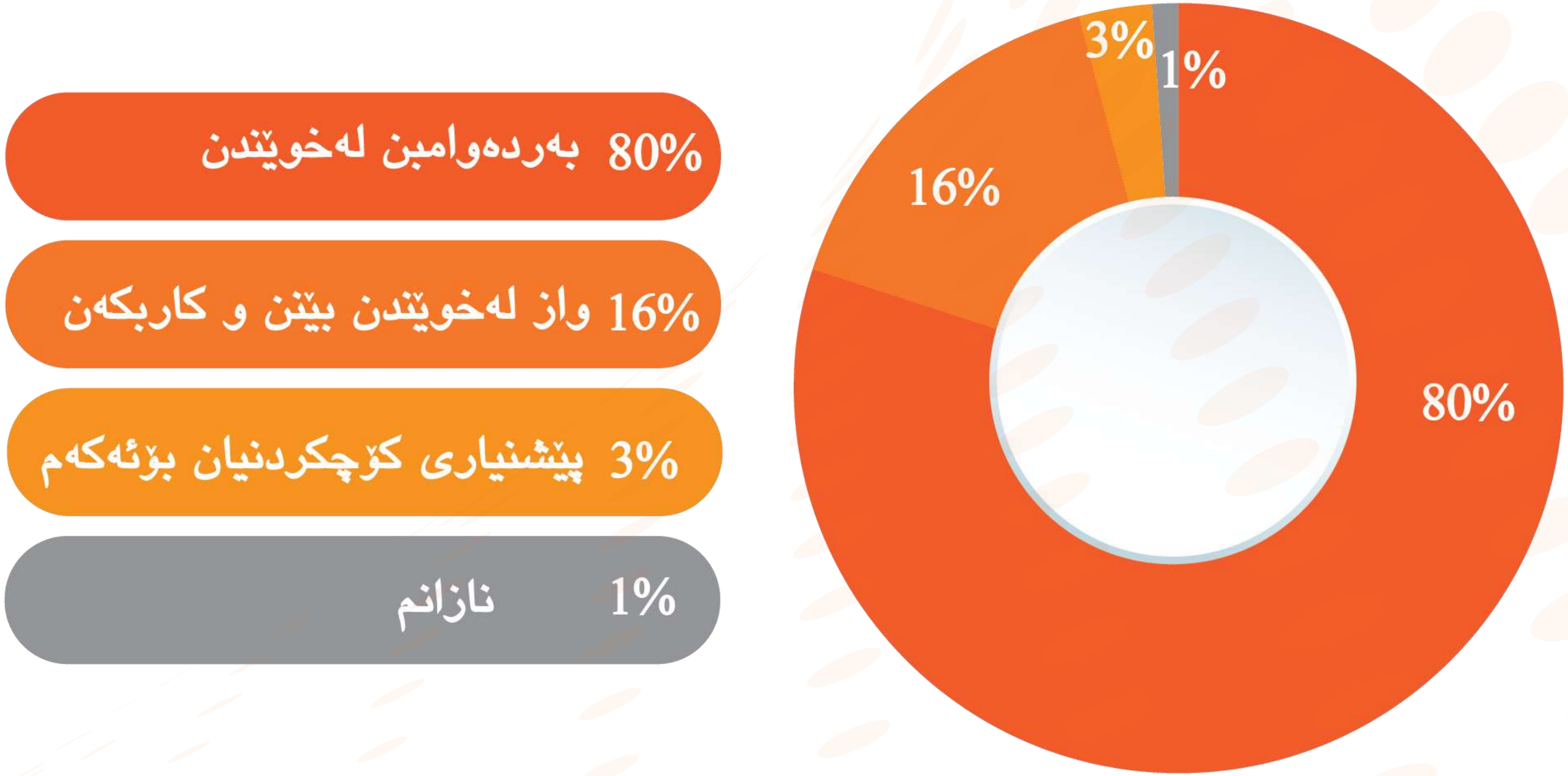

بەڕای ئێوە بێکاری بۆتە هۆی زیادکردنی کێشە کۆمەڵایەتییەکان

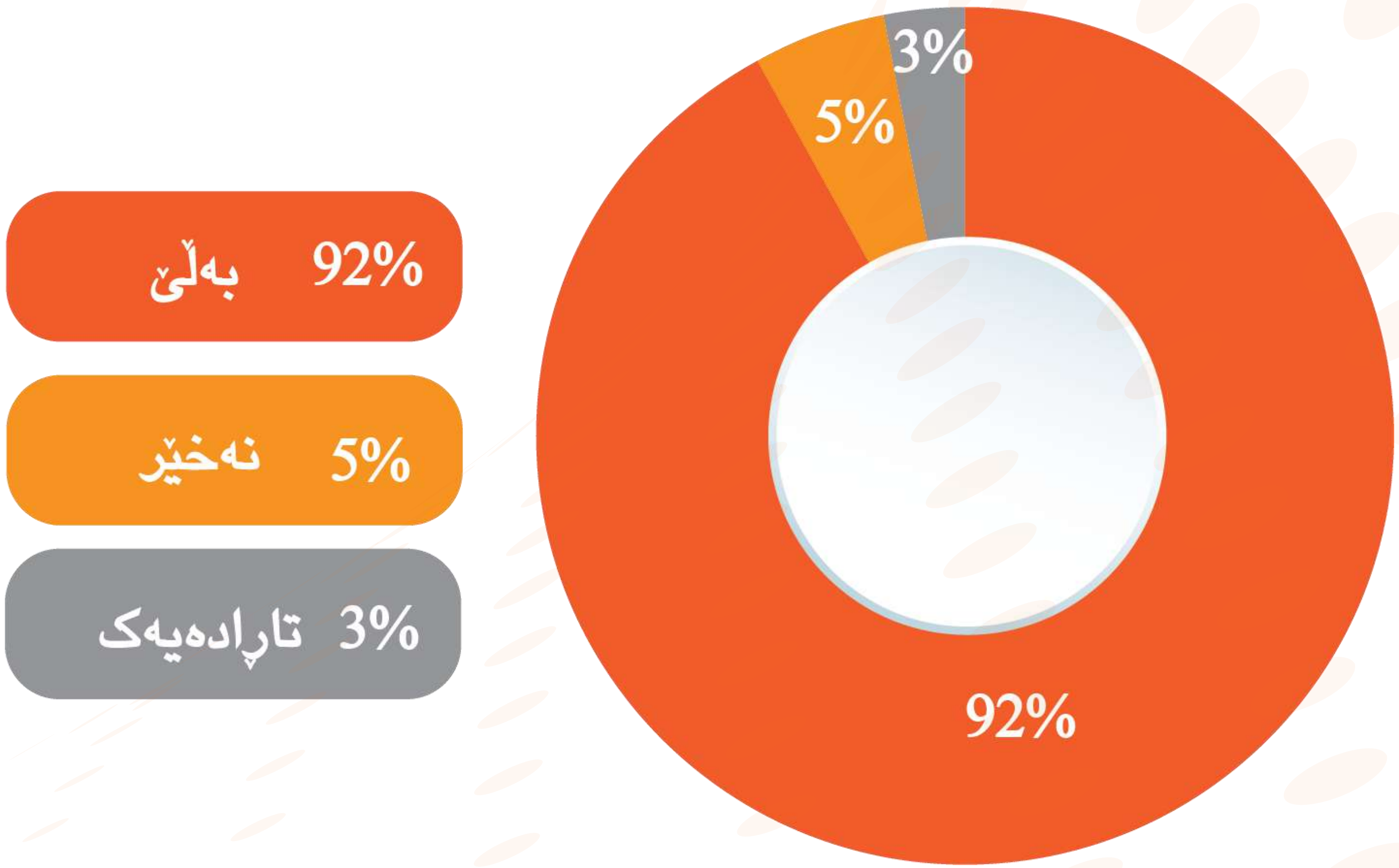

گەر وەڵامەکەت بەڵێیە پێتوایە کاریگەری لەسەر کام لەم کێشە کۆمەڵایەتیانە هەیە

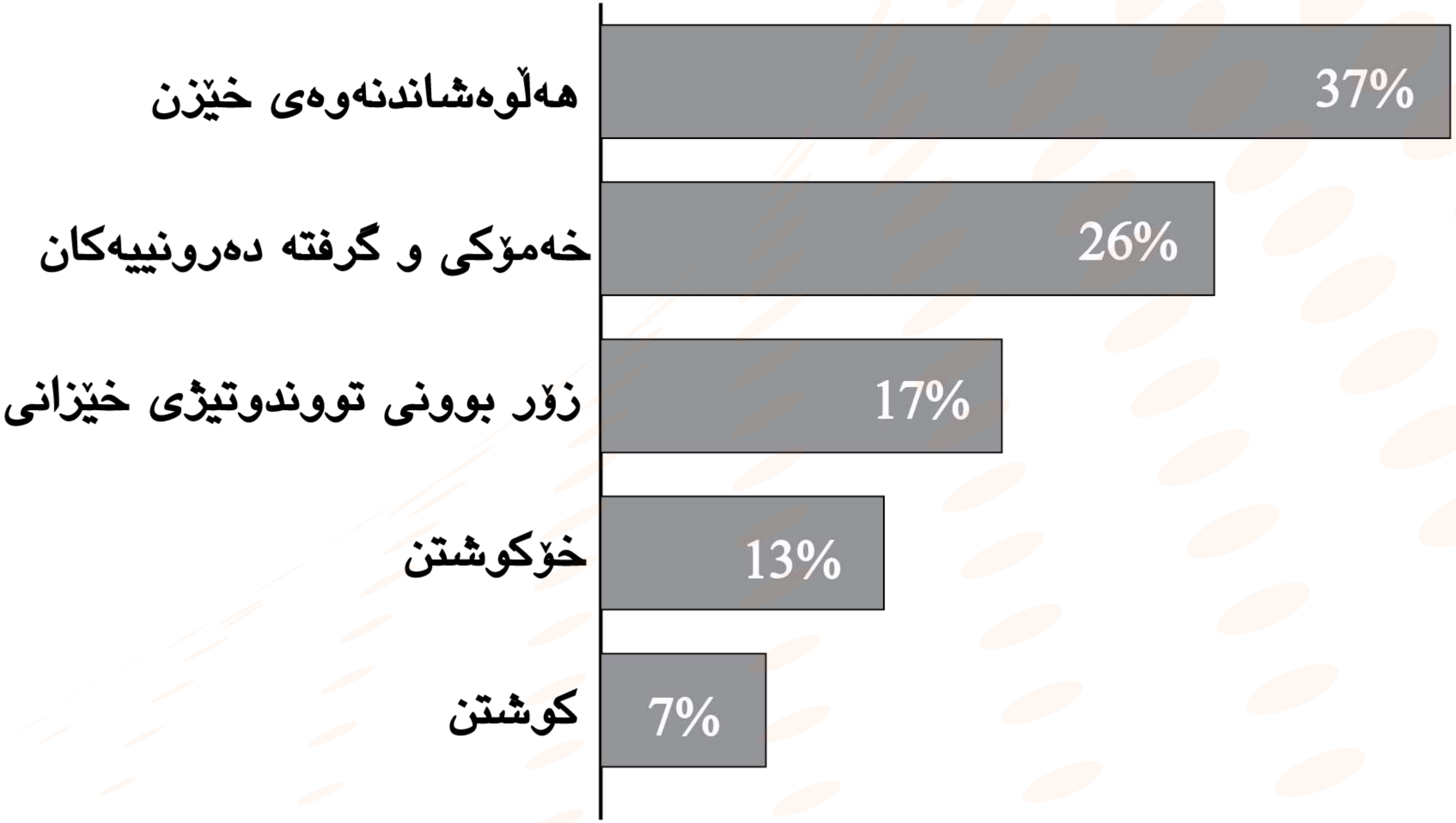

حەزئەکەیت لەداهاتوودا لەکام لەم کەرتانەدا ئیشبکەیت

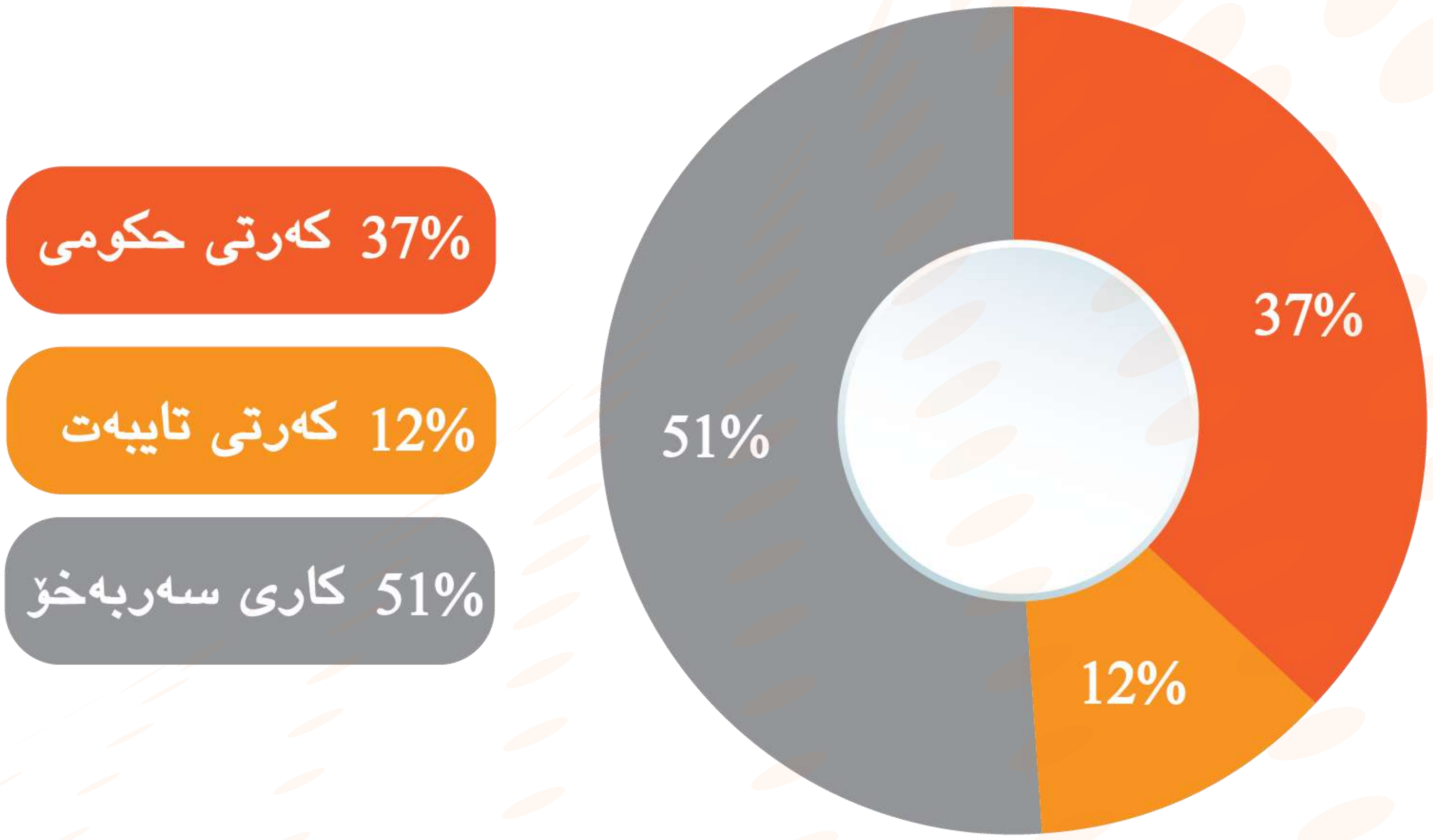

لەئێستادا بەدوای کاردا ئەگەڕێیت

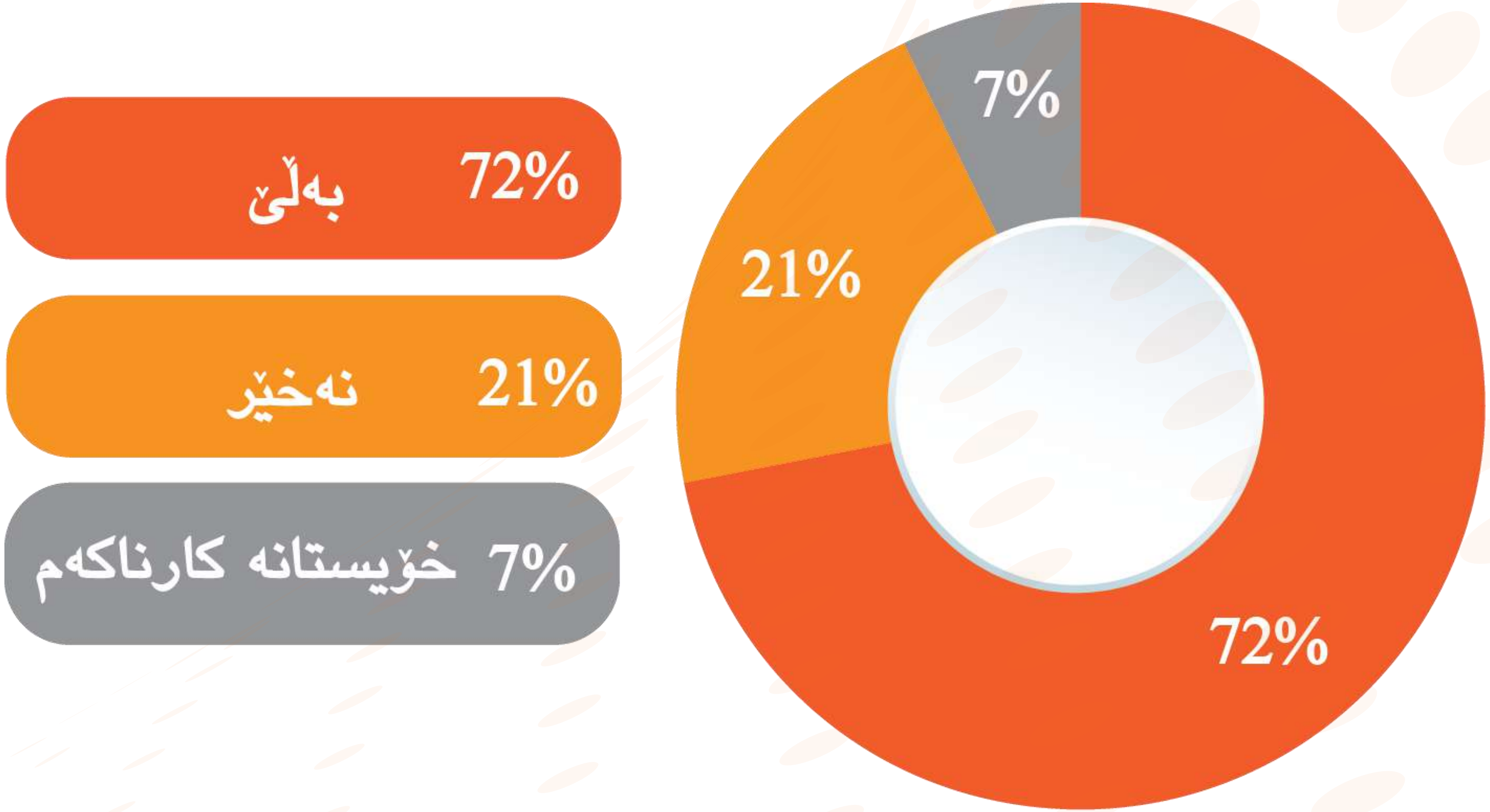

به پشت بەست بەپرسیاری پێشوو پیتان وایە لە پسپۆڕی خۆتدا کارت دەست بکەوێت

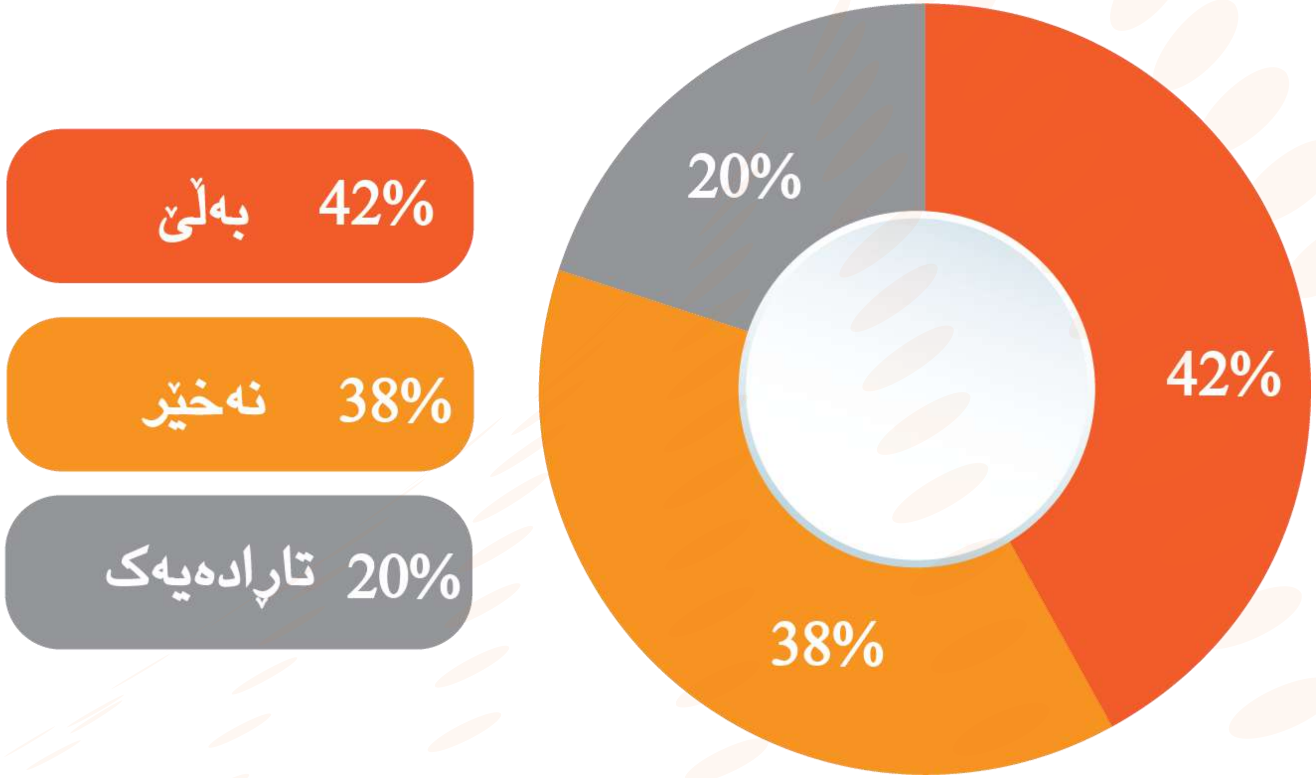

تاچەند گەشبینیت بەوەی دوای خوێندنت ڕاستەوخۆ کارت دەست بکەوێت

38% زۆر گەشبینم

31% تاڕادەیەک گەشبینم

31% بەهیچ شێوەیەک گەشبین نیم

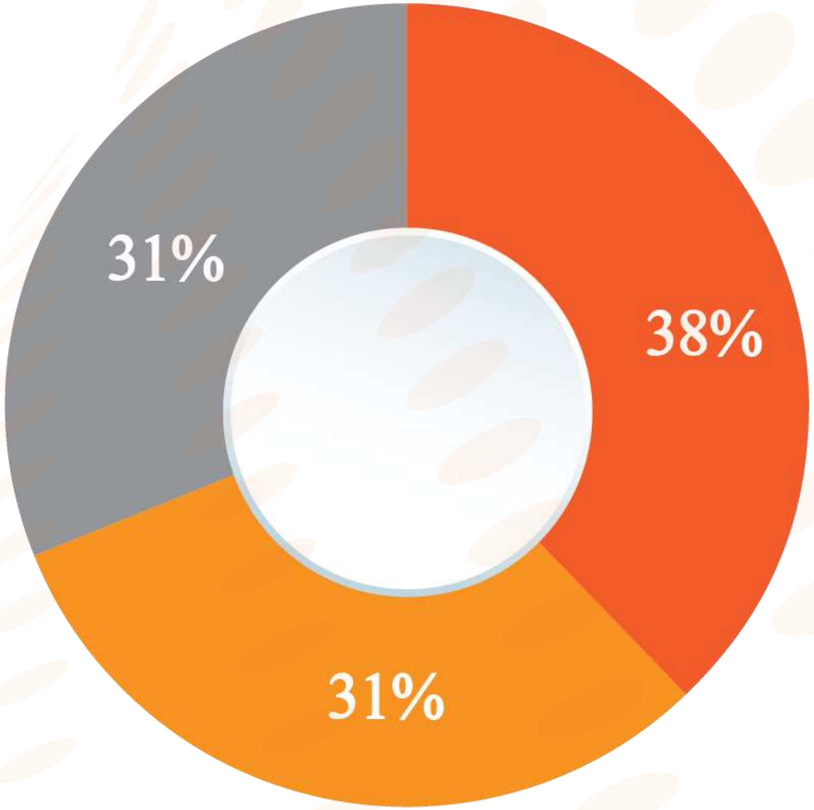

لە کام لەم کەرتانەدا کاردەکەیت

کەرتی حکومی 84%

کەرتی تایبەت 16%

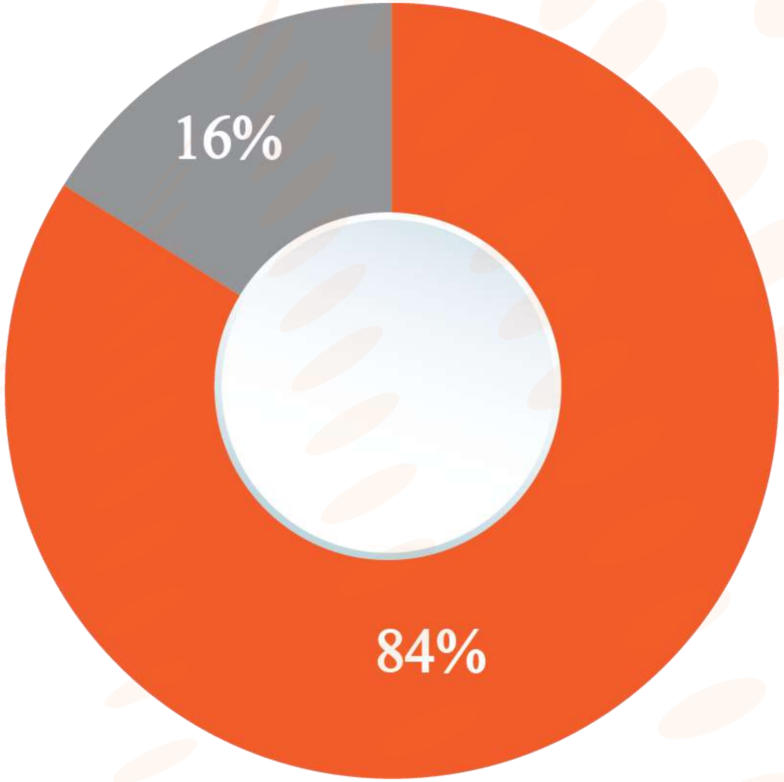

خوێندکار

- زانکۆی حکومی 42%
- زانکۆی ئەهلی 17%
- پەیمانگا 28%
- بەشە پیشەییەکان 14%

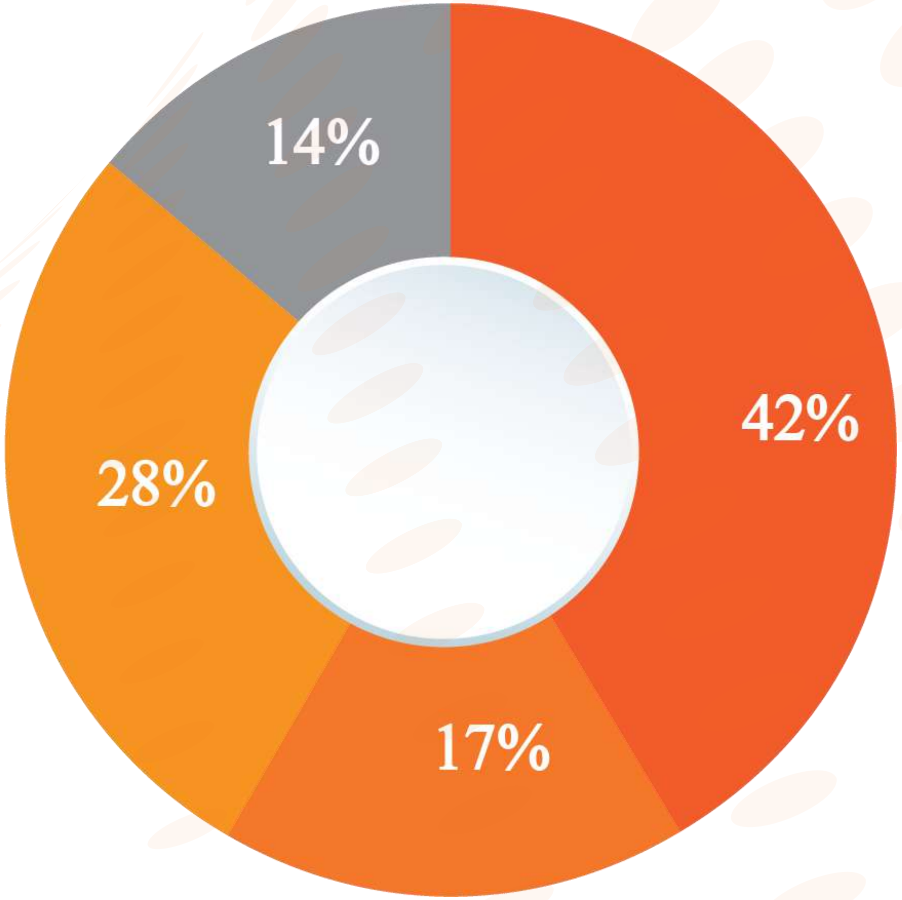

ئایە بەژداریت لە خولە پیشەییەکاندا کردوە

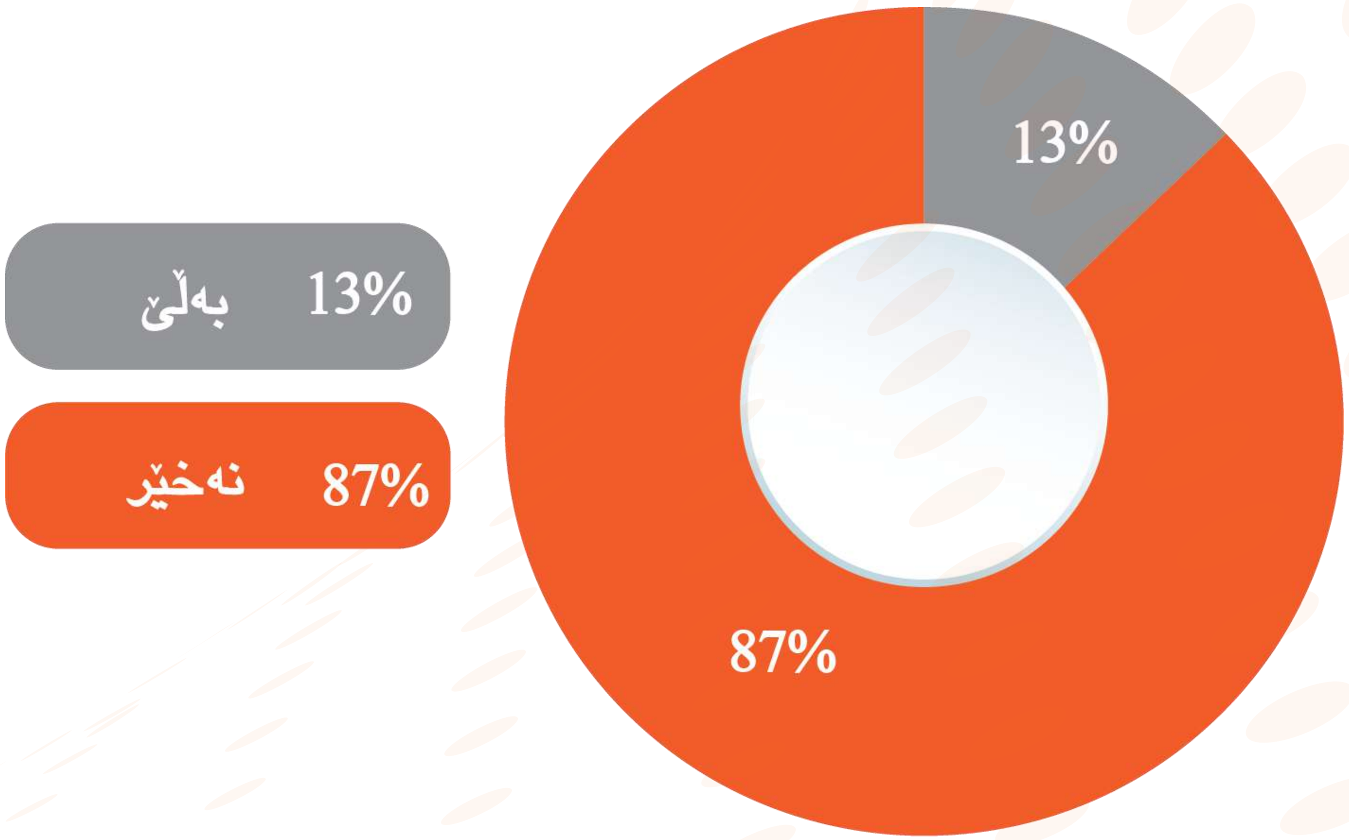

ئایە ئامادەیت لەداهاتوودا بەژداری لە خولەپیشەییەکاندا بکەیت

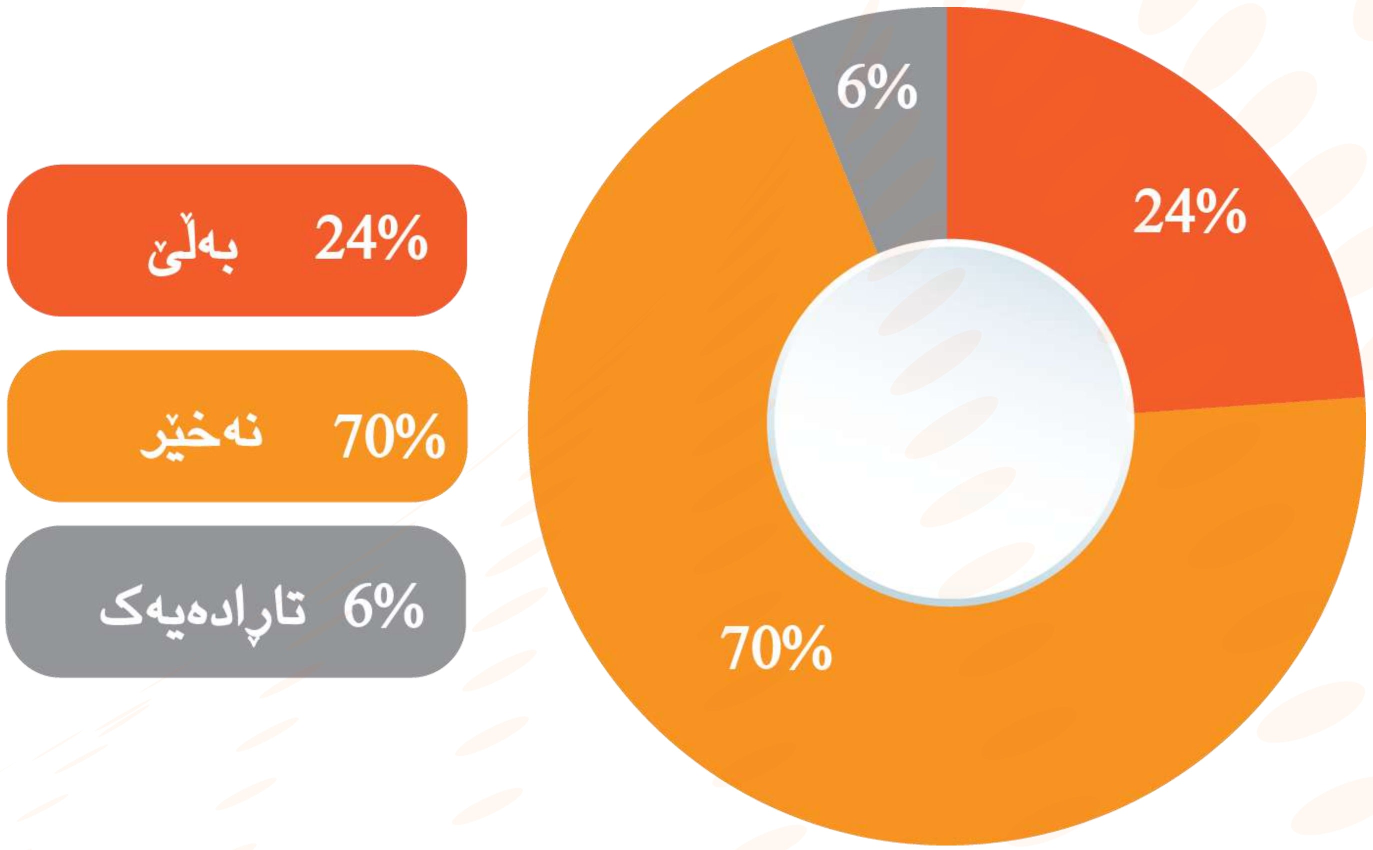

ئامادەیت بۆکارکردن کۆچبکەیت بۆشارێکی تر

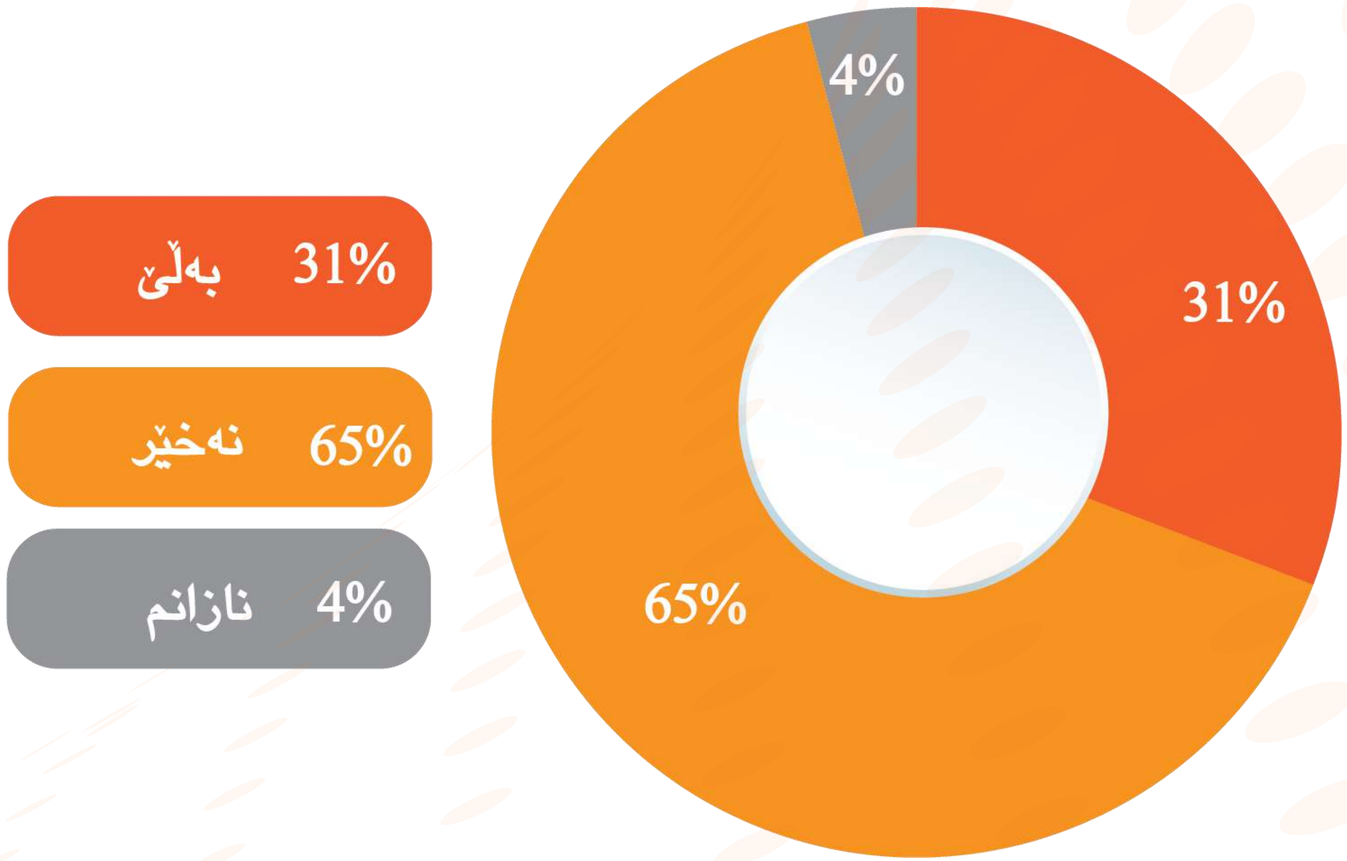

متمانەت بەداهاتووی کارەکەت هەیە

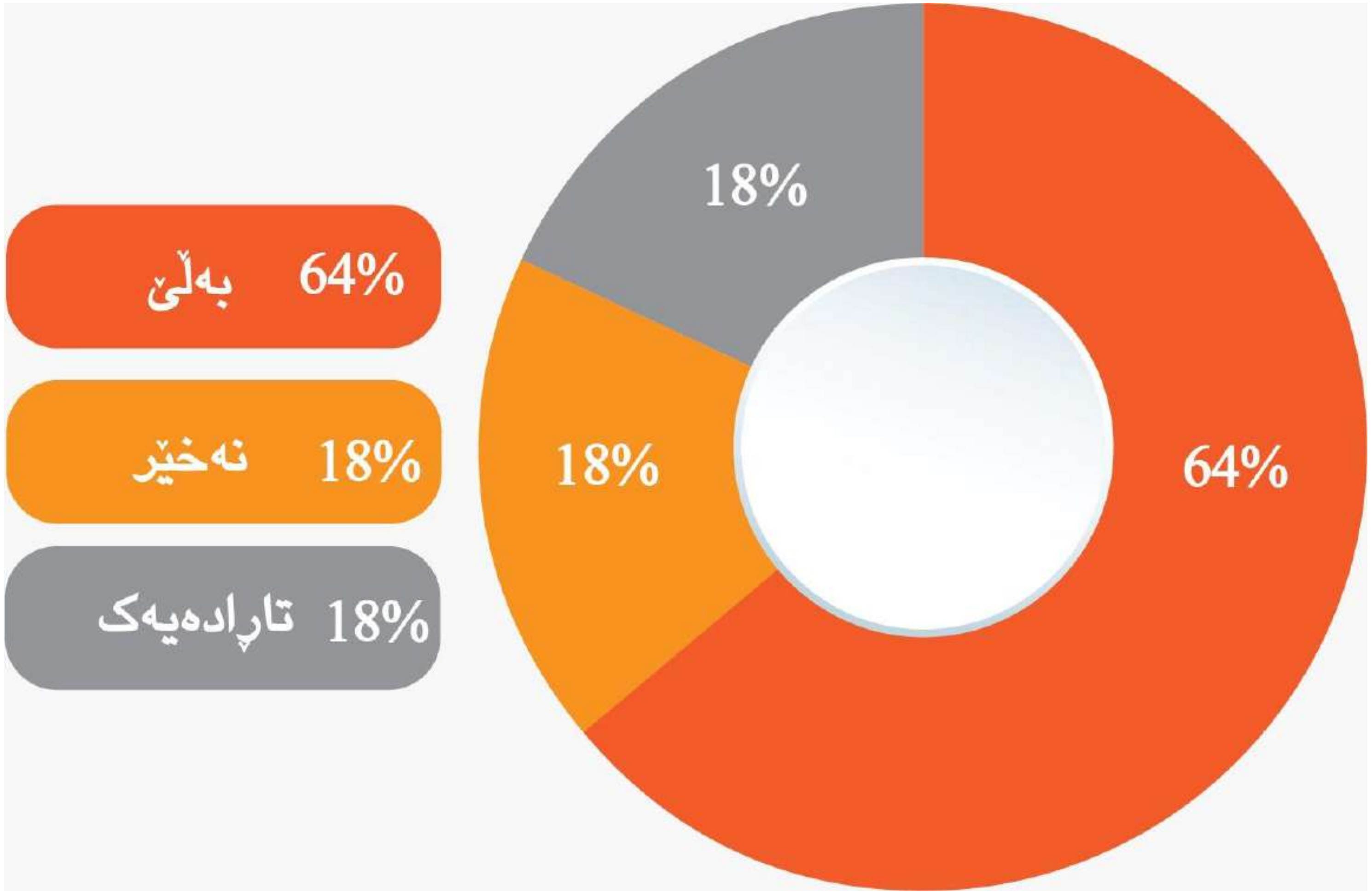

بەڕای ئێوە بێکاری و قەیرانی ئابووری ڕۆڵی لە دروستبۆونی کام لەم دیاردانە هەیە لەناو خێزانی کوردیدا

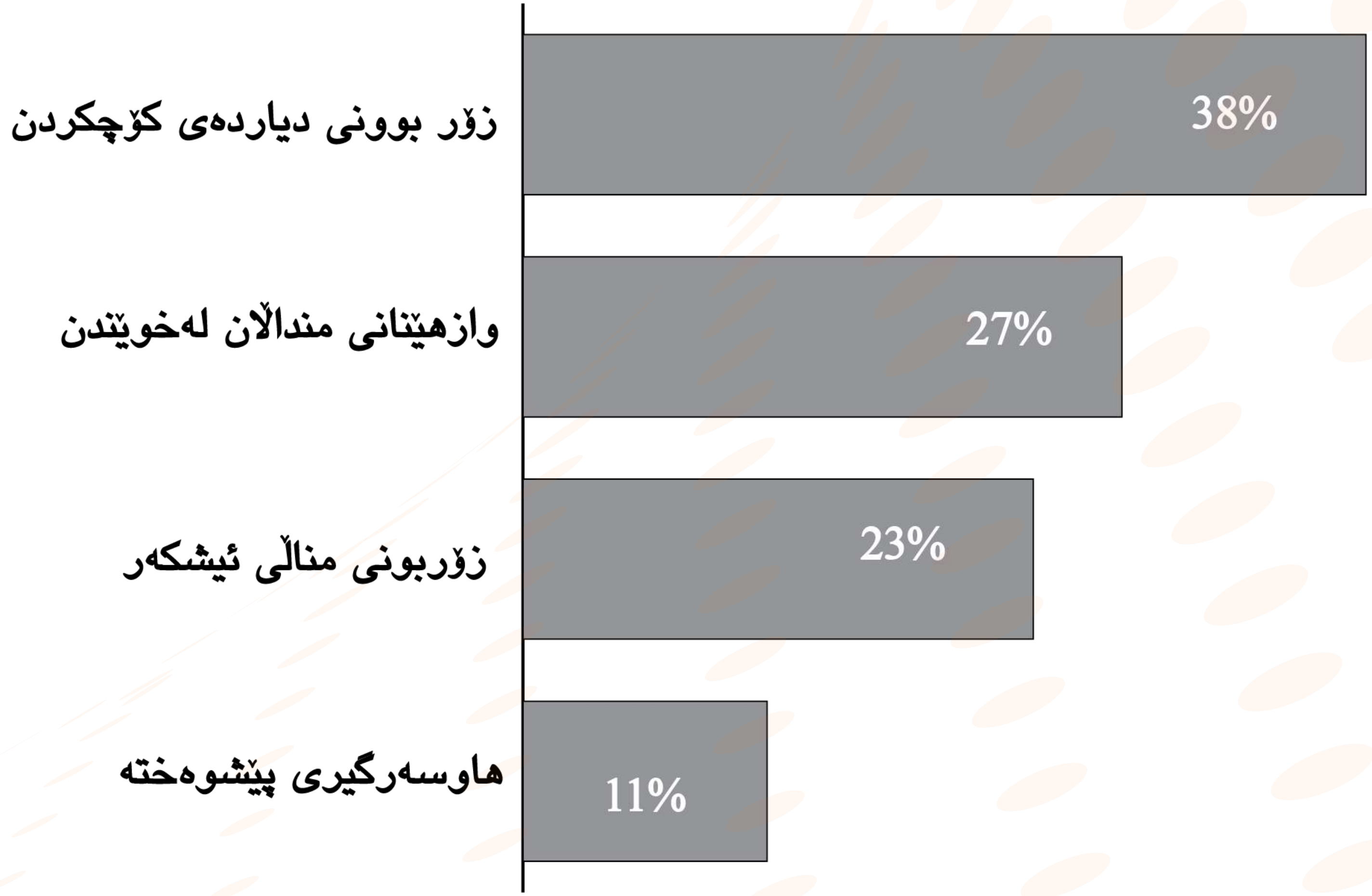

بەبۆ چوونی ئێوە ئەرکی زانکۆکان لە کەمکردنەوەی بێکاری چییە

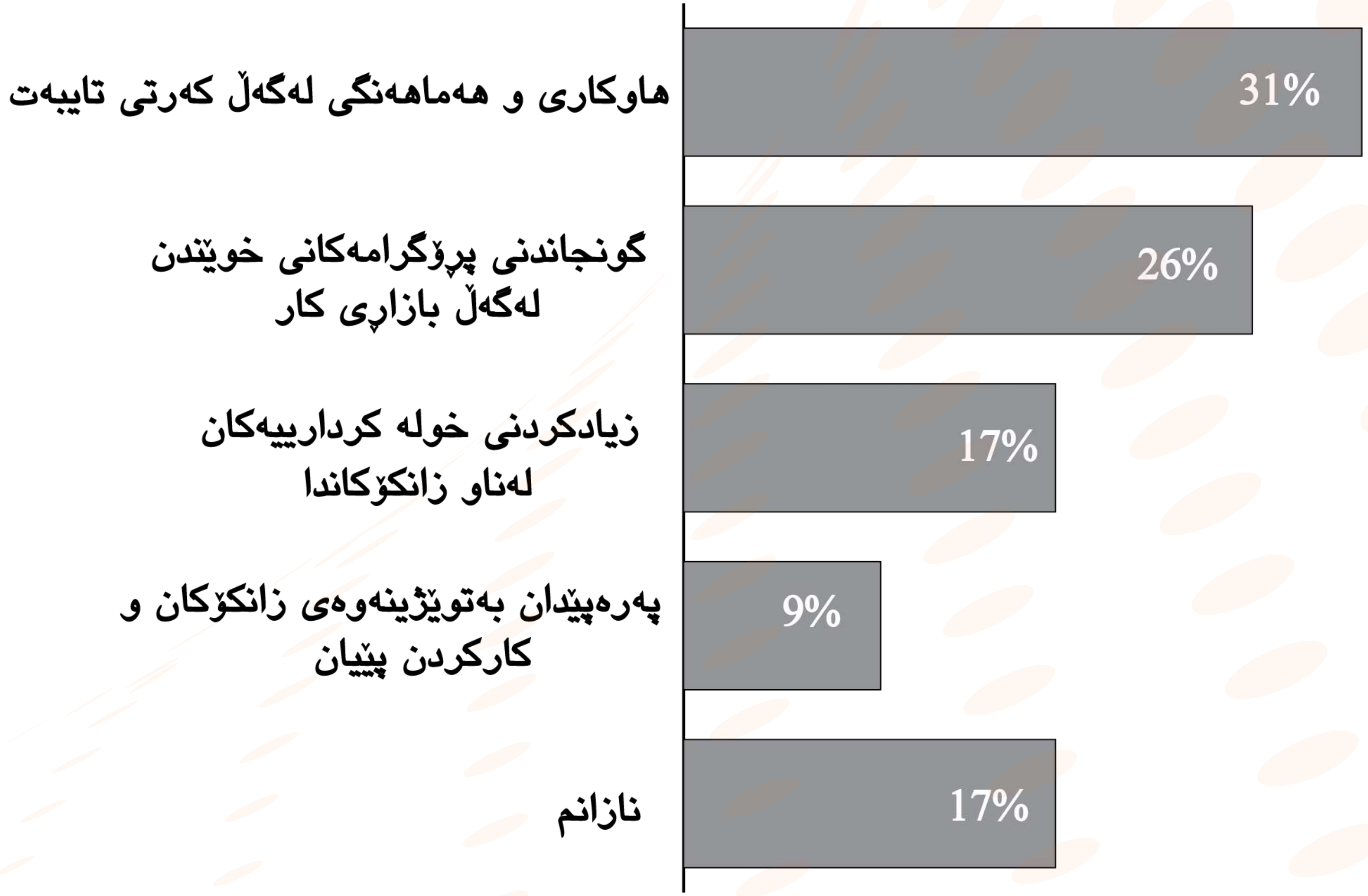

به بۆچونی ئێوە ئەرکی حکومەت چییە لە کەمکردنەوەی بێکاری

- پێدانی قەرزی بچوک 25%
- دابینکردنی بیمەی بێکاری 14%
- فراوانکردنی دەرفەتەکانی هەلی کار 52%
- کردنەوەی خولی ڕاهێنان 9%

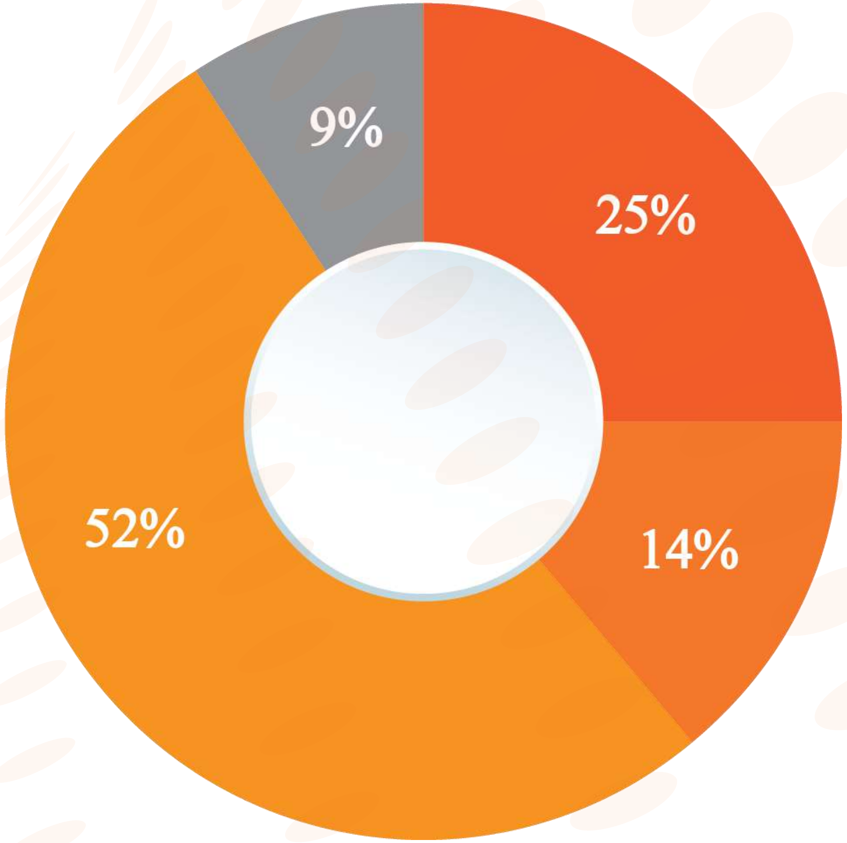

بەبۆچوونی ئێوە گرنگترین ڕێگاکانی کەمکردنەوەی بێکاری چین

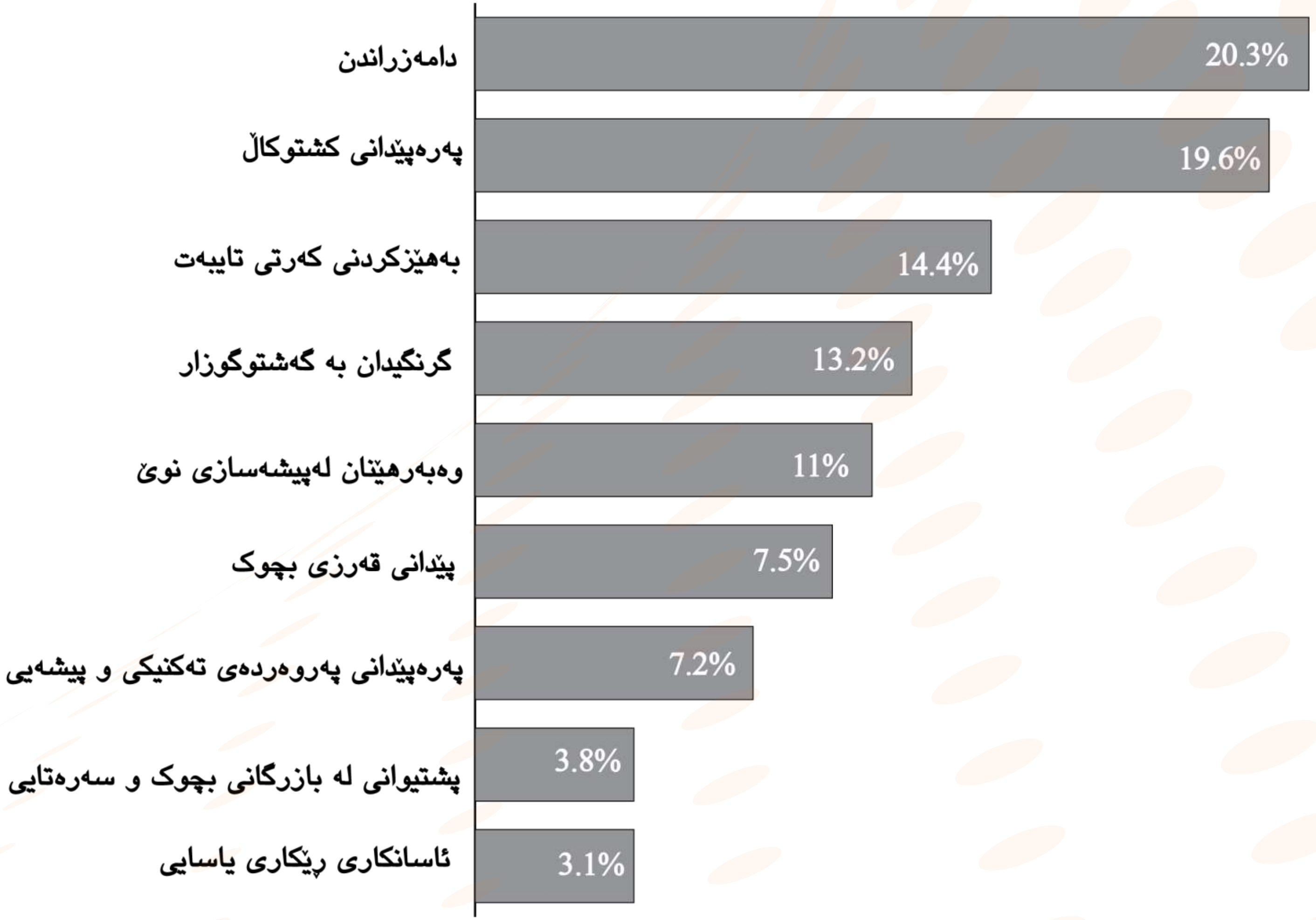

بەڕای تۆ گرنگترین بوارەکان کامانەن بۆدروستکردنی هەلی کار

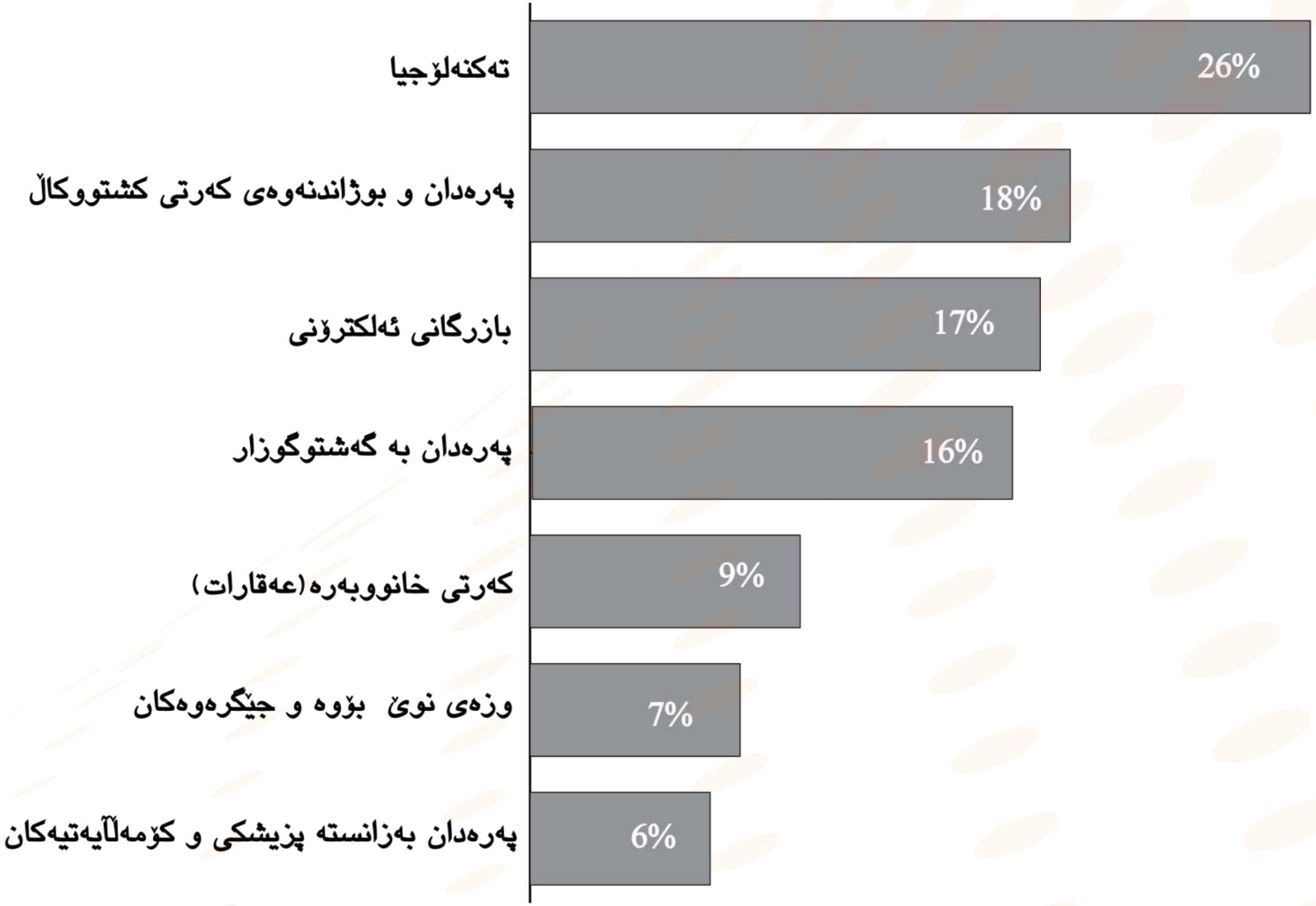

بەپێی پارێزگا

لە کام لەم کەرتانەدا کاردەکەیت

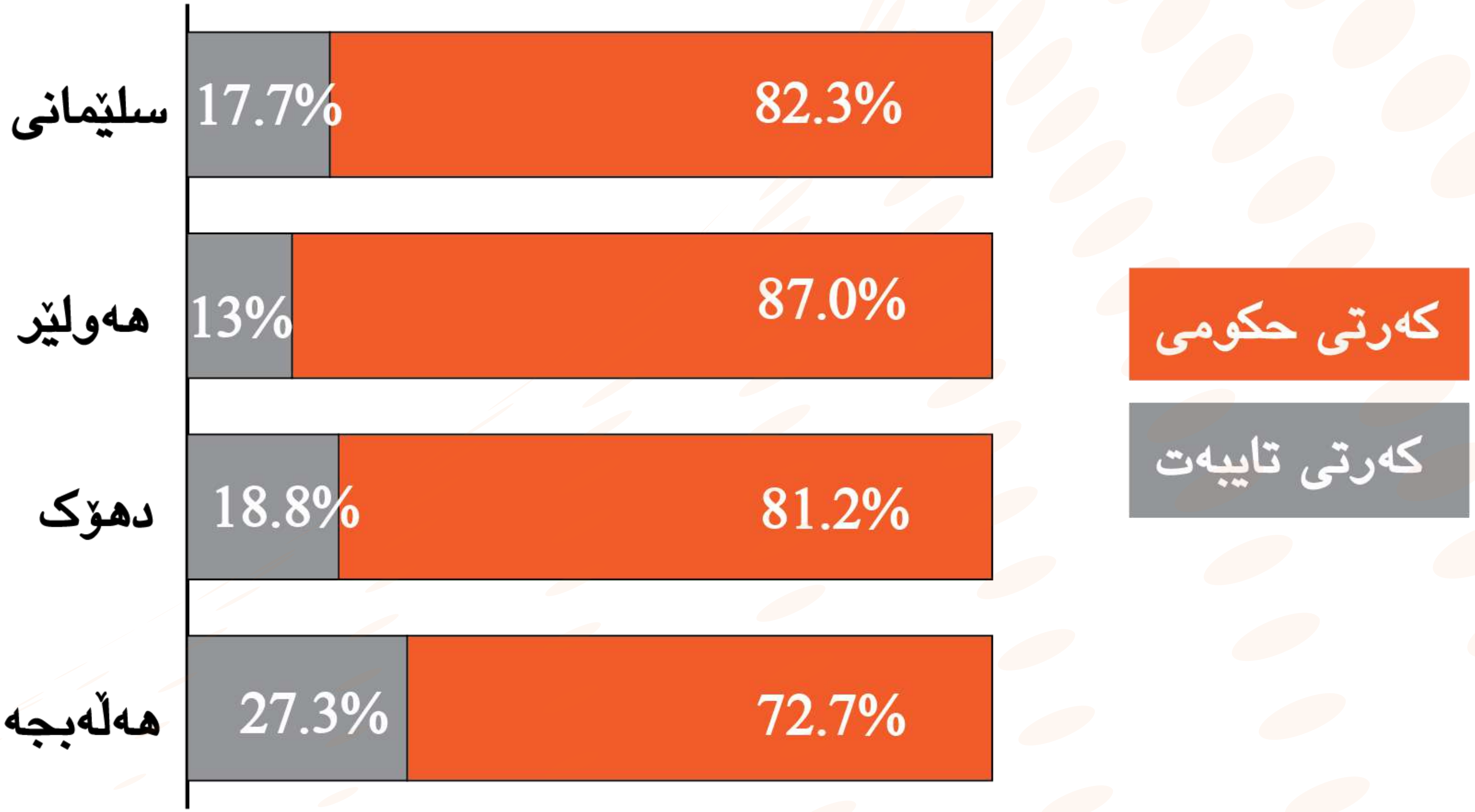

تاچەند گەشبینیت بەوەی دوای خوێندنت ڕاستەوخۆ کارت دەست بکەوێت

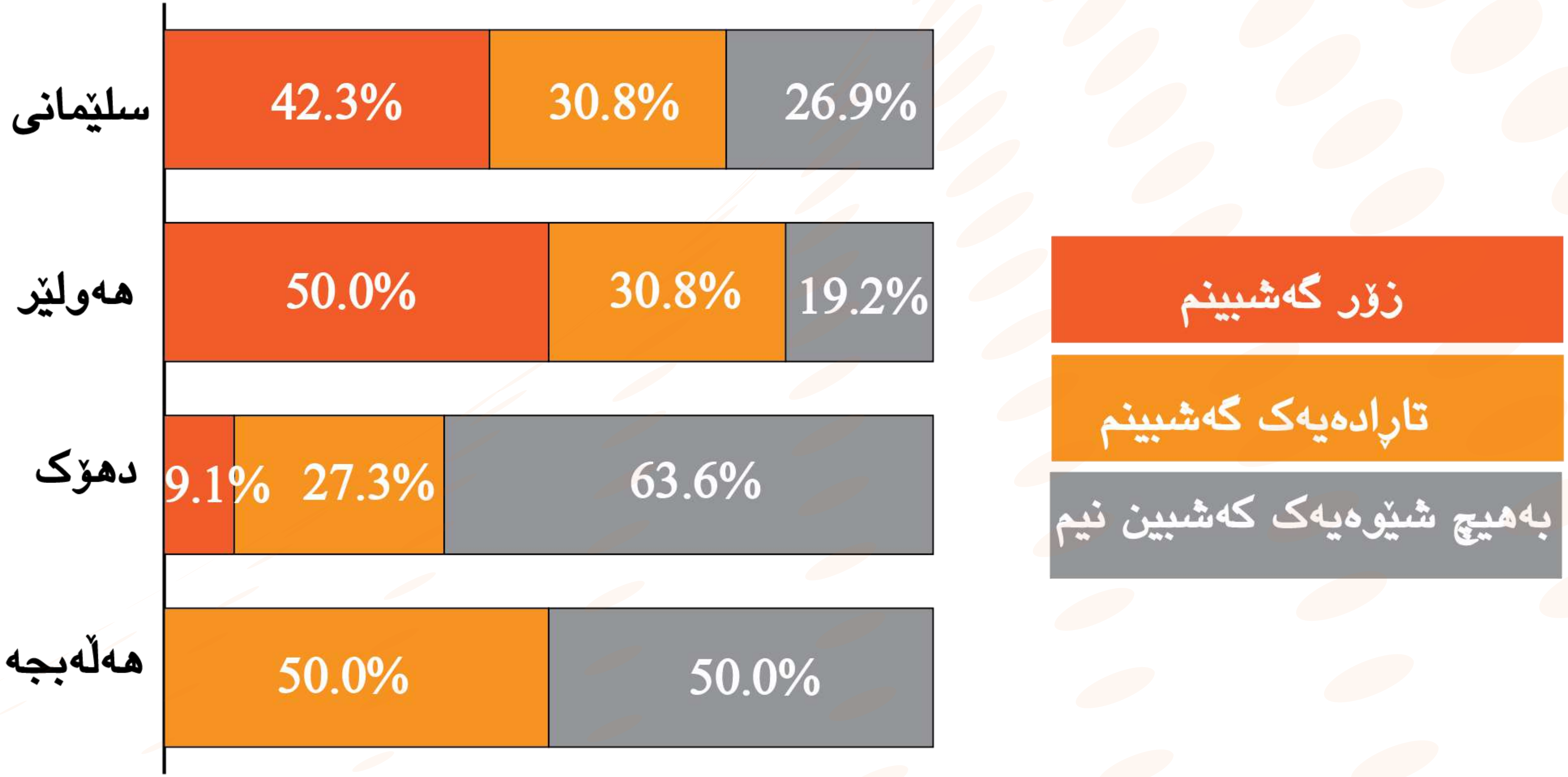

به پشت بەست بەپرسیاری پێشوو پیتان وایە لە پسپۆڕی خۆتدا کارت دەست بکەوێت

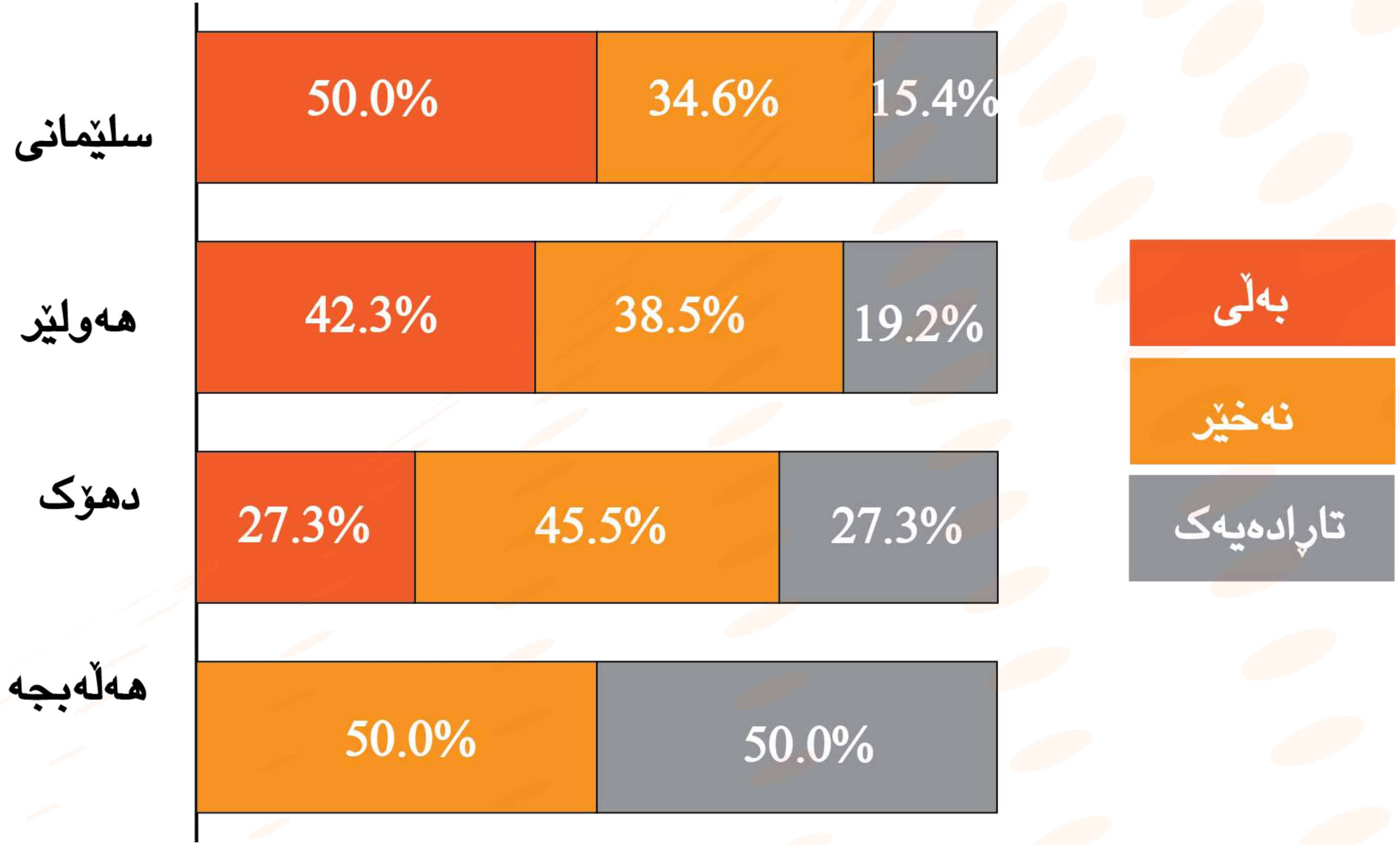

ماوەی چەندە بێکاریت

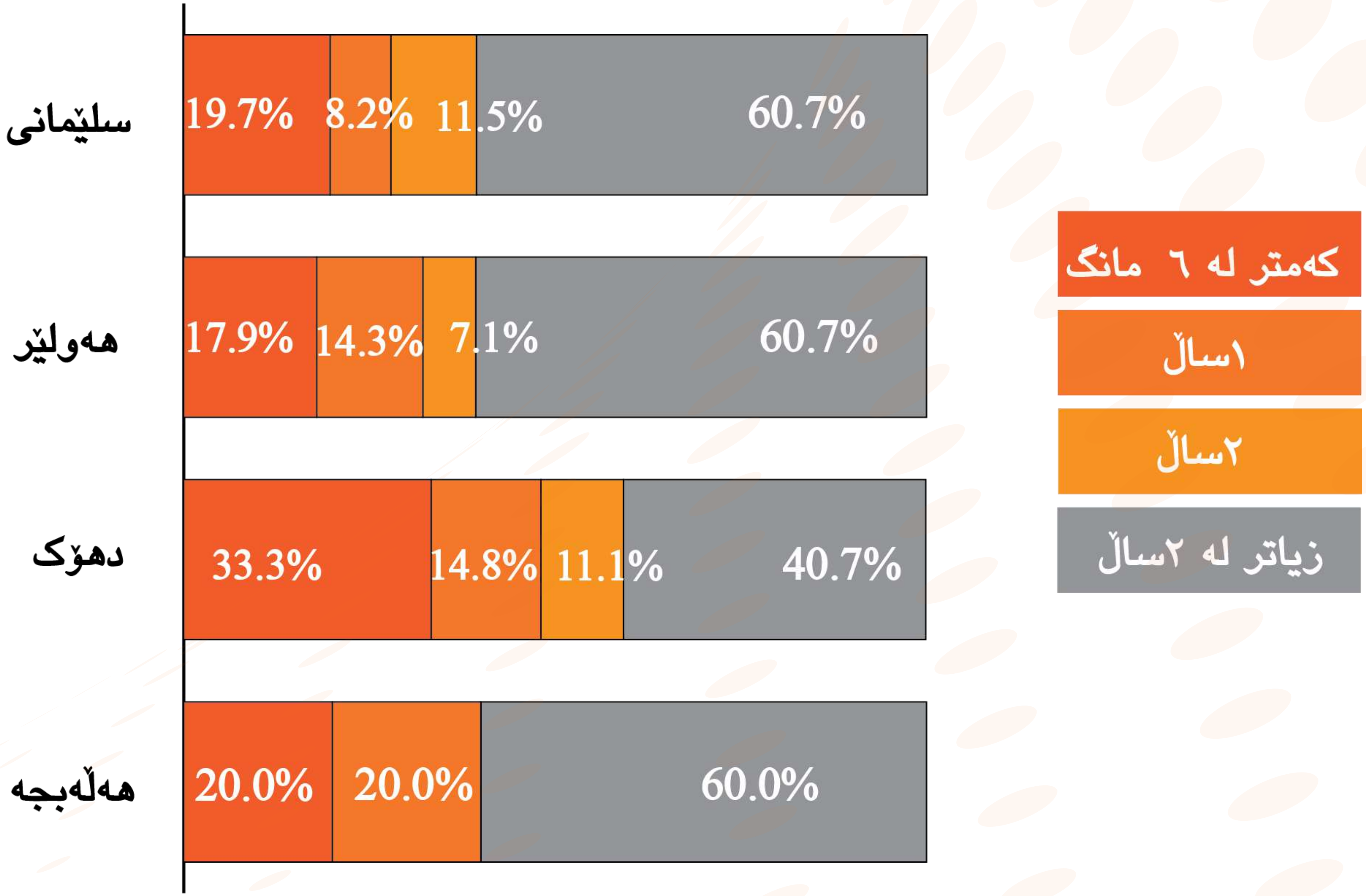

لەئێستادا بەدوای کاردا ئەگەڕێیت

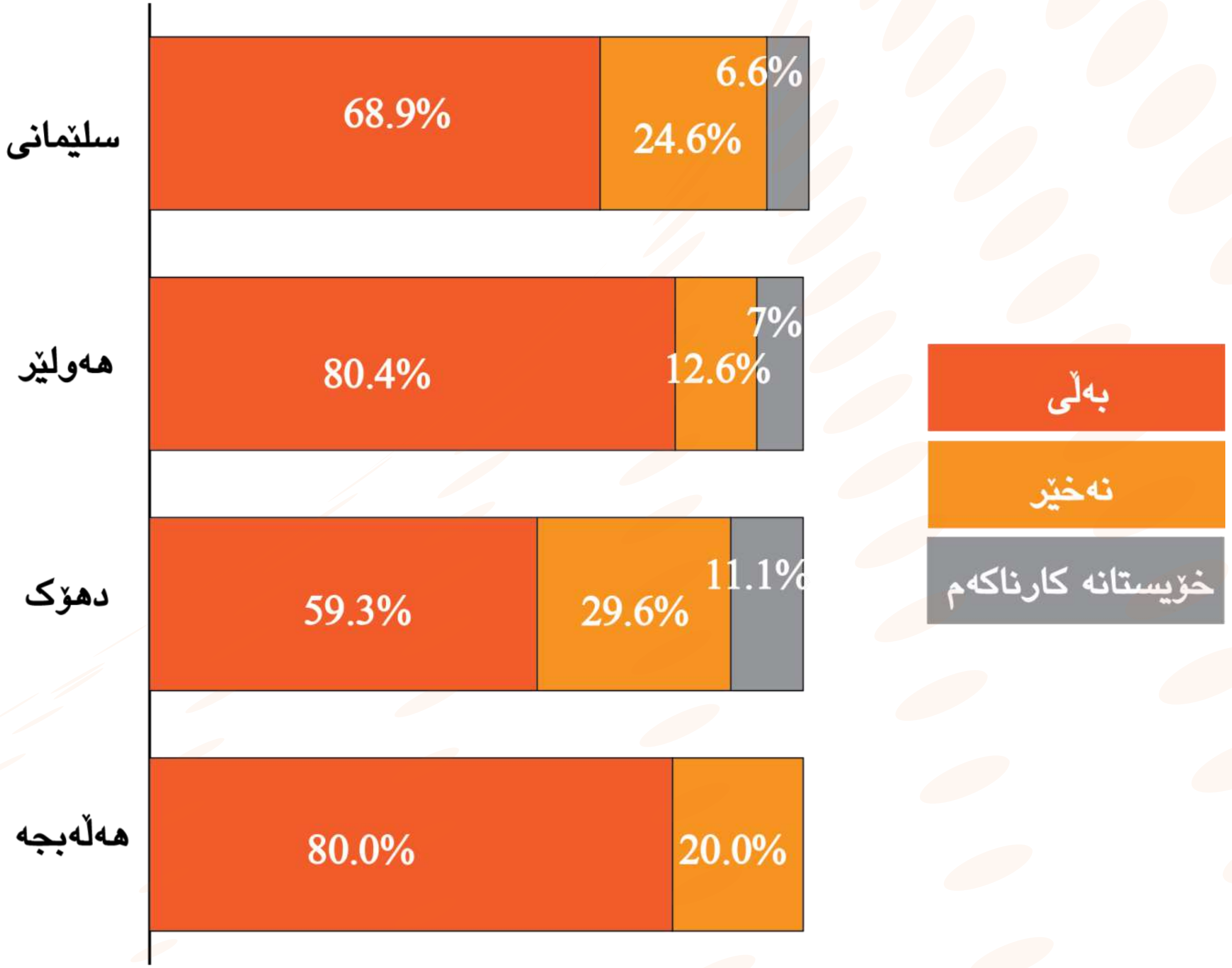

حەزئەکەیت لەداهاتوودا لەکام لەم کەرتانەدا ئیشبکەیت

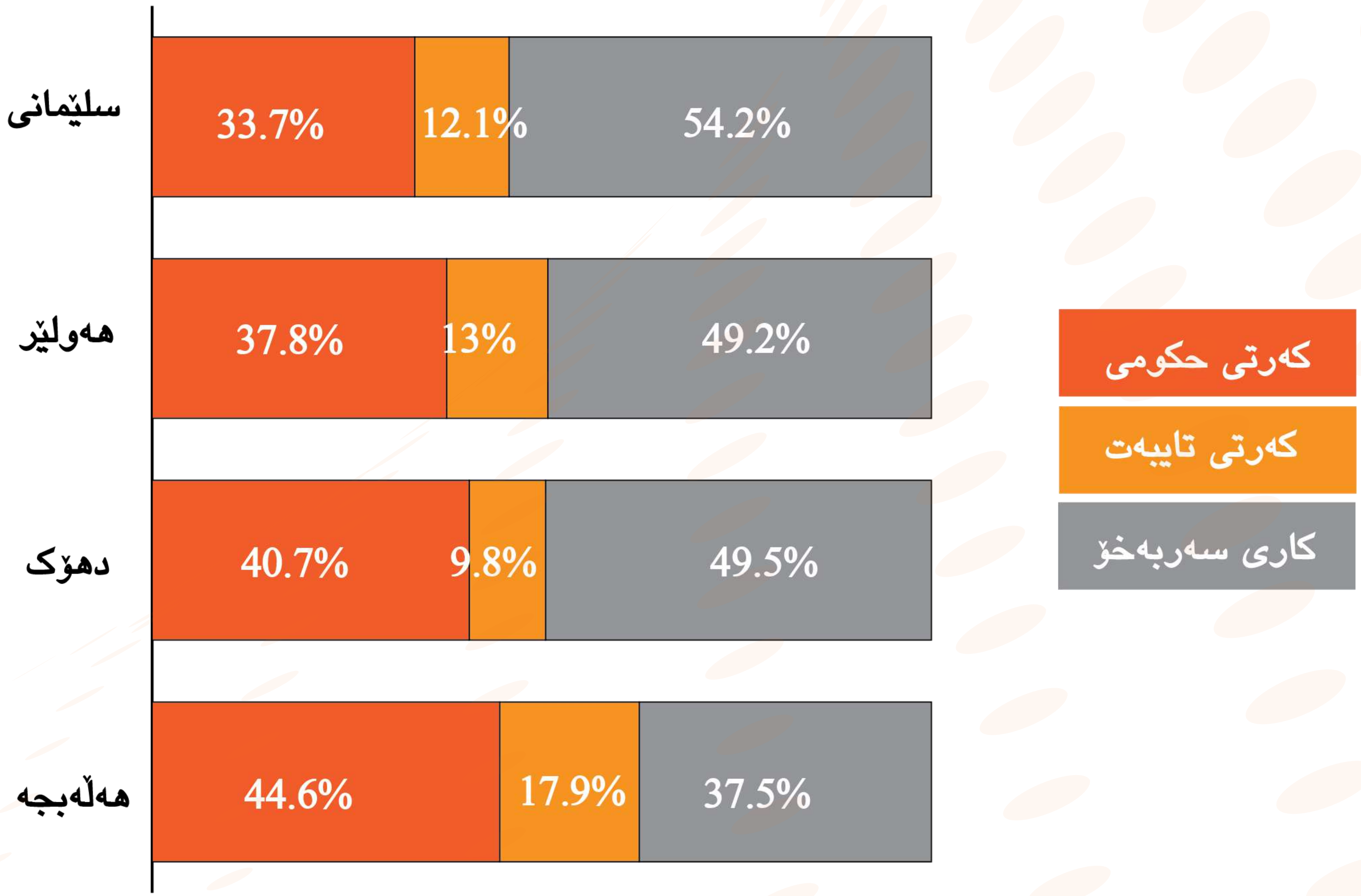

ئایە ئامادەیت لەداهاتوودا بەژداری لە خولەپیشەییەکاندا بکەیت

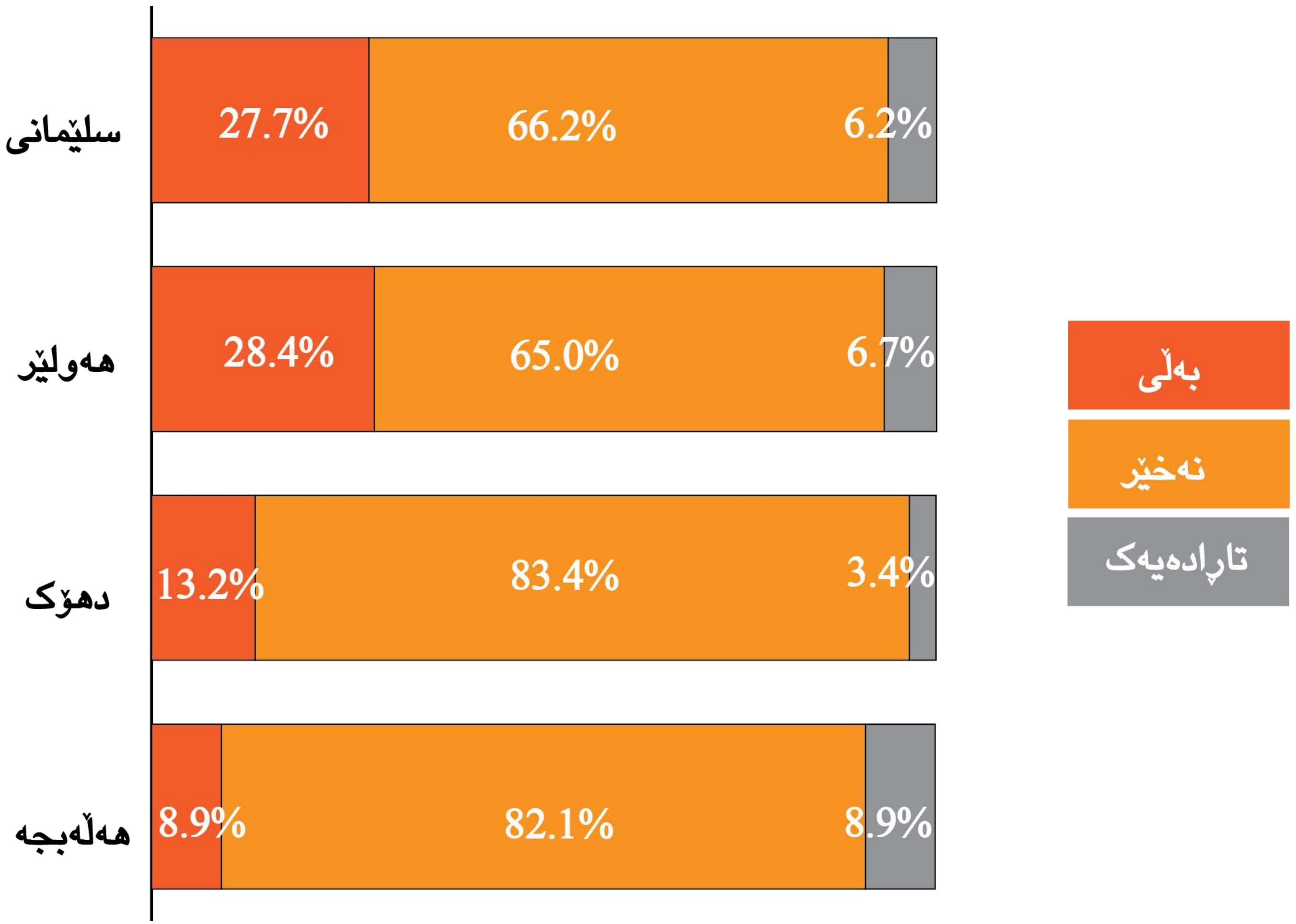

ئامادەیت بۆکارکردن کۆچبکەیت بۆشارێکی تر

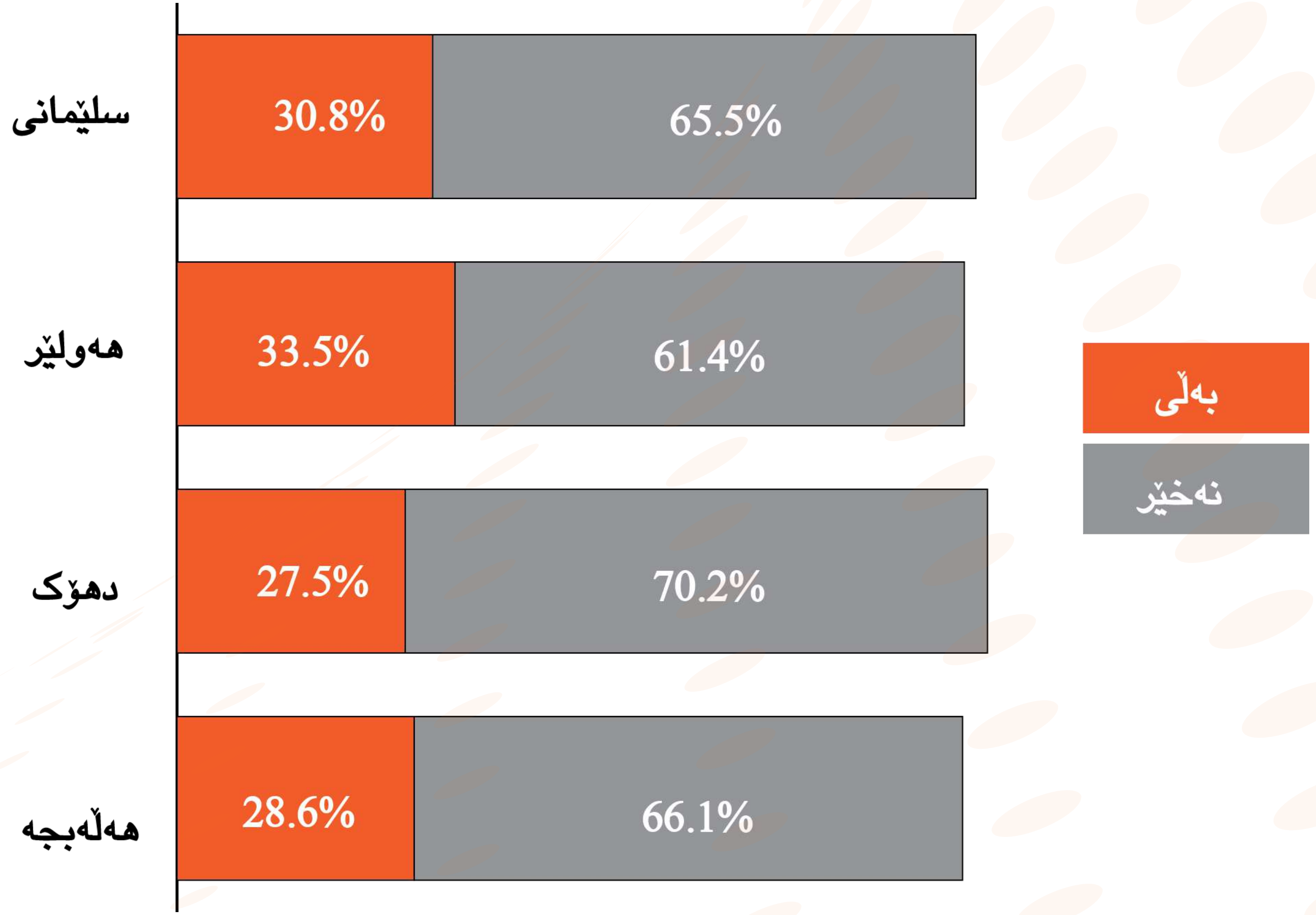

متمانەت بەداهاتووی کارەکەت هەیە

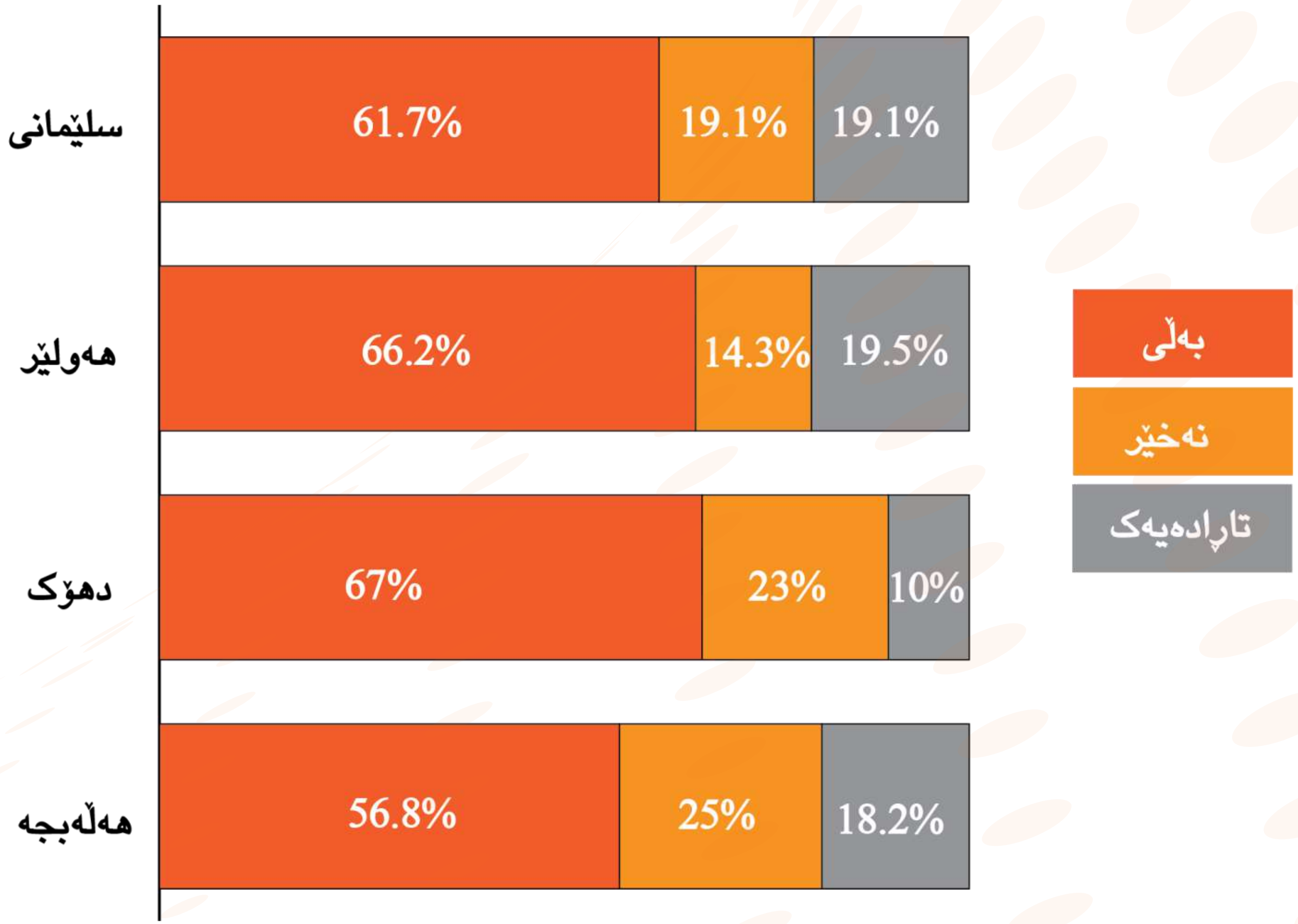

بەڕای ئێوە بێکاری بۆتە هۆی زیادکردنی کێشە کۆمەڵایەتییەکان

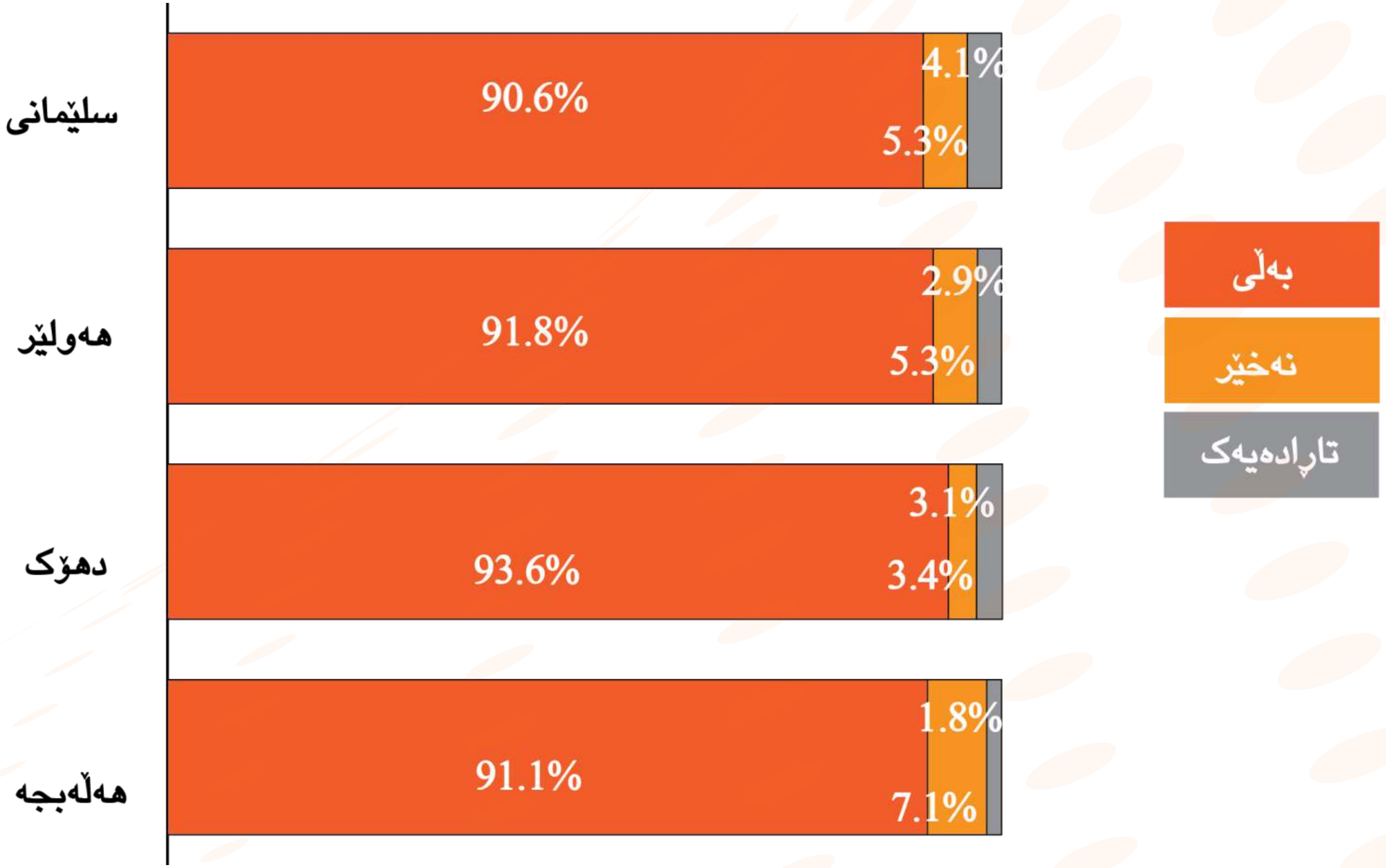
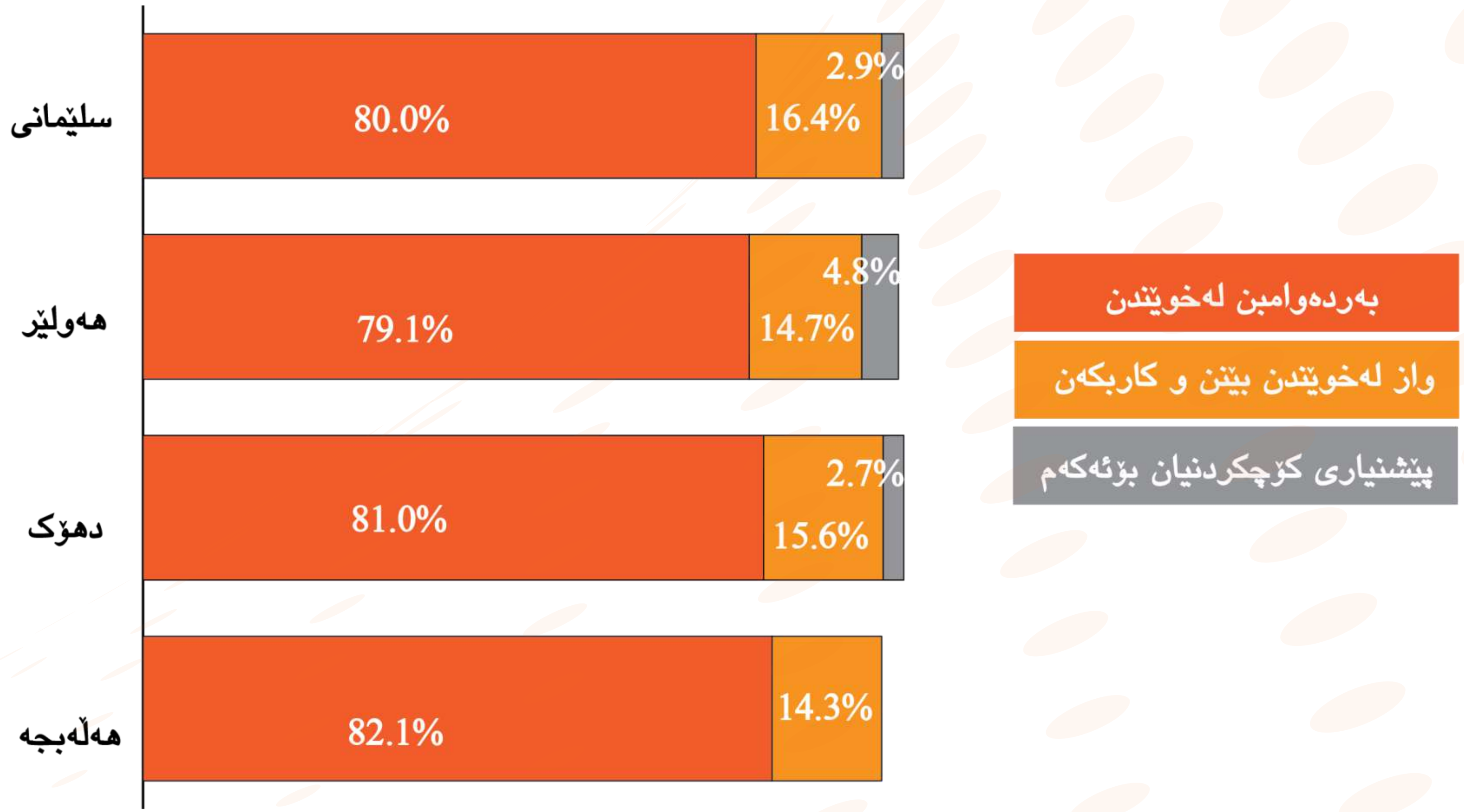
بەلە بەرچاوگرتنی بارودۆخی سیاسی و ئابووری هەرێم پێشنیاری کام لەمانە بۆگەنجەکان ئەکەیت